Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 249 (9931) | 1975 чылдың октябрь 23, четверг | 1925 чылда үнделеттинген | Өртээ 2 көп.

АЛБАННЫҢ НАЙЫРАЛДЫГ АЯН-ЧОРУУ

Совет чазактың чалазынын өзүгаар ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Венгр Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Дьердь Лазар октябрь 21-де Москвада чедип келгеш.

ВУР-нун болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктарын аскан Внуково аэродромга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, албанның өске-даа кижилери Д. Лазарны уткаан.

Аэродромга Москваның ажылчы чоннарының төлөөлекчилери хүндүлүг аалчыга байыр чедирип турганнар.

Ужудуушкун шөлүнге хүндүлөл таныылын чыскааган. ВУР-нун болгаш ССРЭ-ниң күрүне гиминдери күүсеткен.

Эштер А. Н. Косыгин биле Д. Лазар олар совет дайынчыларының чыскаалын эргип көргеш.

Ооң соонда Д. Лазар автомашинага А. Н. Косыгин-биле кады олурупкаш, мотоциклчилерге үдедип алгаш, турар черинче чорупкан. Шуушкан автомашиналарының эрткени кудумчуларны болгаш шөлдерин ийи чурттуң күрүне туктары-биле, совет болгаш венгр улустарының аразынга бузулбас акы-дүмна өзүзүнүң найыралынга база кады ажылдажылгазынга алдар болдурган лозунгар-биле шимээн турган.

(СЭТА).

Совет-венгр чугаалажыышкыннар

Октябрь 21-де Кремльге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин биле ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Лазарның аразында чугаалажыышкыннар эгелээн.

Акы-дүмна өзүзүнүң найыралының болгаш кайы-кайызын бүрүнү-биле билчиринің байдалынга болган чугаалажыышкын үезинде совет-венгр кады ажылдажылганы улам быжыглап, калбартырынга холбашкан политиктиг болгаш экономиктиг эвилеш хөй айтырыгларны, а ол ышкаш кайы-даа талага сонуургалдыг боор турар делегейниң чугула айтырыгларын көргеш. Эң ылаңгыя Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралга ажылдап хылдынган шинтирлерни быжыглап амыдыралга боттандырарынче угланган дугуруштунган хемчеглерни алырынче онза кичээнгейни угландырган.

СЭКП ТК-ның болгаш ВСАП ТК-ның-даа чиигине шугумунга дүүштүр социалистиг күрүнелерниң дем каттыштырылгазының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжылгазын улам быжыглаарынга бүгү хемчеглер-биле идиг кылырынга шинтирлиг талалар ылереткен болгаш ЭДЧ чурттарының социалистиг экономиктиг таарыштырылгазының комлекстиг программазын күүсеткиринге идепкейлиг киржиринге холбашкан чаа-чаа хемчеглерни ажылдап кылгаш, боттандырып чоруларынга Совет Эвилелиниң база Венгр Улус Республиканың беленин бадыткаан.

Совет Эвилелинге тоску беш чылды болгаш Венгр Улус Республикага дөртү беш чылды доозар талазы-биле ажылдың түңнелдериниң дугайында санал-онаалды база солушкан. ССРЭ-ниң болгаш Венгрияның 1976—1980 чылдарда улус ажыл-агый планнарын тулгаштырып көргениниң түңнелдеринге ийи тала сеткил хангаын ылереткен болгаш ийи чурттуң улус ажыл-агыйынга база оларның аразынга кады ажылдажылганы калбартырынга ооң улуг ужур-дузалын демдеглээн. Улус ажыл-агыйының чамдык чугула адырларынга, ең ылаңгыя энергетикага, машина кылырынга, өскө ажыл-агый продукциязын бүдүрүп үндүрериниге болгаш өске-даа үүлдер талазы-биле спецификазастаашкынны болгаш кооперастаашкынны хөгжүдүрериниң элээн хөй чугула айтырыгларын база чугаалажып көргеш.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур!

АК-ДОВУРАК: ИЙИГИ ЭЭЛЧЕГ ТУДУУНДА

Демнежип тургаш...

Бо чуруктарның солагай талазында комбинаттың ийиги эвлүүзиниң кол корпузунда электри дамчылар чоон кабельдер кирип турар электрикмонтажчы Виктор Шмаков, ооң бригадазының бригадири Владимир Иосифович Хорошков суглар-биле бедик каттарның делгем өрээлдеринге каш-даа катап ужурашкан бис. Электри дамчыдылгаларының талазы-биле монтаж ажылдарын дүргеп доозар дээш хоюг кызымак ажылдап турар кижилер ол болду. Болар кол корпустуң даштындан эгелээш, үстүү каттарынга чедир бир километр ажыг хемчээлдиг черде кабельдерни шөйгеш. Чоокку хүннерниң бирээзинде оларга оон дугаар каттка ужуражы берген бис. Кара-чотаан ышкыр-биле ышкан чоон мооцдакты көдүржүп алган бо-ла бар чорлар. Бо бригадада беш кижи бар. Болар Кызылдан маңаа сентябрьда-ла келгеннер. «Северовостокэлектромонтаж» трестиң Кызылда участогунуң бо ажылчыннарындан Михаил Мамкин, Александр Шушарин, Виктор Шмаков олар тергини кызымак, бедик будүрүкчүлүү-биле ажылдап турарлар.

Кол корпустуң чээрби дөрт-дугаар демдээнде цехтың бир ужу кашпалдарлыг хем ишти ышкаш, шала хөлегелеп, карацгылай бергеи көстүп туру. Ооң иштинің узунун болгаш делгемин көөрге, усчок ырадыр шөйлүп чоруй барган ышкаш сагындырар. Ооң кедээр дагларже талазында ханаларны уруглар хоюдуглар-биле чаап; хананың арны дескилээн турлар. Ол аразында мастерлер чедип келди. Оларның бирээзи кызымак шеверлекчилерни адады. Мында Галина Кротких, Нина Сарыглар, Валентина Куулар, Таня Дойбу болгаш өскелдаа ажылчыннарны ыскаалдыр адап чоруй барды.

— Мында үш демдектер бар. Оларның малгаштап чаар, чылыглаар, чугайлаар ужурлуг шөлү үжен муң дөрбелчин метр чедип турар. Ону бо айның төнчүзүнде доозар дээш бедиткен социалистиг хүлээлгени алдывыс. Ам ол даалгаысты эртежик хуусаадан беш хонук бурунгаар доозуптар сорулга салгаш, боже бүгү күштү мөөңнеп тур бис—деп, мастер эш Ненешиков чугаалады.

Бир бедик хананы-ла үш-дөрт кижи малгаштаар болду. Ол бүгүнү олар хол-биле кылыр хирезинде чаңгыс черге турбас, аныяктарның шалыпкыны аажок. Оңнуктериниң демнежип кылыры черле ажыктыг-дыр. Кызымактар база оон тодарап келир. Мында хоюдуг-биле дүргеп шеверлеп кылырларның бирээзи бо чурукта Таня Дойбу болган. Ол Ак-Довуракта профессионал-техниктиг училищениң доозукчузу. Аныяк ажылчын маңаа удавас машинист болуп ажылдаар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Октябрь 21-де РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болуп, 1975 чылдың тос айларында РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрериниң Күрүне планының социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында болгаш Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында дыңнадыгларны ол хуралга чугаалашкан.

Эрткен үениң дургузунда республиканың экономиказының хөгжүлдезин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтирлеринге болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Брежневтиң чурттун социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң айтырыгларының талазы-биле айтыышкыннарынга дүүштүр боттандырын келген. Экономиканы, культураны улам ыңай хөгжүдүрингe болгаш улустуң амыдырал деңнелин бедидиринге дыка улуг чедишкиннер чедип алдынган.

РСФСР-ге үлетпүр бүдүрүшкүнүнүң немей өзүлдези эрткен чылдың январь—сентябрьга деңнээрге, чыл планында көрдүнген 6,6 хуунуң орнунга 7,3 хуу болган, ооң иштинде РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге чагыртқан үлетпүр бүдүрүлгези планда көрдүнген 4,3 хуунуң орнунга 4,6 хуу болган.

Үлетпүр продукциязын сайгарар талазы-биле планны РСФСР-ниң бүгү-ле министерстволары болгаш ведомстволары күүсеткен. Онаалдадан ажыр хөй санныг язы-бүрү продукцияны бүдүрген. РСФСР-ниң үлетпүрүнге күш-ажылчыг бүдүрүкчүлүү чыл планында көрдүнген 5,7 хуунуң орнунга 6,2 хуу немей өскеш.

Көдээ ажыл-агыйга эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге, маллы болгаш кушту, түүтү болгаш чуургаларны садып алыры көвүдээн. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң материал-техниктиг баазазы быжыгып үргүлчүлээн.

Автомобиль болгаш хем транспортунуң түүк саарылгазы эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге 6,3 хуу улгатқан.

Республиканың чонунуң чаагай байдалын улам көдүрериниң хемчеглерин боттандырып келген. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының айда ортумак ажыл төлевири 1974 чылдың январь — сентябрьда турганынга бодаарга, барык 4 хуу көвүдээн. Күрүне болгаш кооператив садының бараан саарылгазы 7,1 хуу немей өскеш. 1975 чылдың тос айларының дургузунда күрүненің капитал салыышкыннарының күсели-биле ниити шөлү 23 миллион дөрбелчин метр ажыг чурттарга бажыңнарын, база күрүненің төпчүттүнген капитал салыышкыннарының күсели-биле ниити эртемнин 511,1 муң өөренікчи олуттуг школаларын болгаш школа назыны четпээннерниң 73,3 муң олуттуг албан черлерин тутқан болгаш ажылдарга кирген.

1975 чылдың январь—сентябрь дургузунда план күүселдезинде улуг четпестер база барын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга демдеглээн. Россия Федерациязының чамдык министерстволары болгаш ведомстволары, автономнуг республикалары, крайлары болгаш областары продукцияның эң чугула чамдык хевирлерин бүдүрер талазы-биле планны, бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга кирер болгаш шингээдип алыр талазы-биле онаалдаларны чедип күүсеткеннин, бүдүрүп үндүрер продукцияның шынарын бедидериниң айтырыгларынче чогуур кичээнгейни ам-даа салбайын турар. Чамдык адырлар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган, продукцияның немей өзүлдезин план өзугаар чедип алырын хандырбайн турар, материал-техниктиг курлавырларны кам чок чарыгдап турар.

1975 чылдың тос айларының дургузунда план болгаш бюджет күүселдезиниң түңнелдерин ыяк анализтээрге, тоску беш чылдың доозукчу чылы—1975 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрериниң Күрүне планының онаалдаларын база Күрүне бюджедин, а ол ышкаш СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр бүдүрүлгелер коллективтериниң алган уткуштур планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин долдур база ажыр күүсеткирин хандырар талазы-биле хемчеглерни боттандырарын РСФСР-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчуларынга, автономнуг республикаларының Министрлер Чөвүлелериниге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, Москва болгаш Ленинград хооркүүскомнарга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. С. Соломенцев** хуралга чүве чугаалаан.

(СЭТА).

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ЧАРЫШТЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

1975 чылдың тос айларында мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле социалистиг чарыштың түңнелдерин чугаалажып көргеш болгаш түскай доктаалды хүлээп алган.

Мал ажылының продуктуларының хол хевирлерин бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин элээн хөй районнар күүсетпээнин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн. Республикада ниитизи-биле сүт будүрериниң тос айлар планын 73,4, эттинин — 56,1 хуу, оларны садарын ол-ла дараалашкаа-биле 93,7 болгаш 72,5 хуу күүсеткен. Дүк садарының чыл планын октябрь 1-де 100,4 хуу күүсеткен.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күрин-спекция, районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери малдың баш санын көвүдедиринің, малды немей өстүрериниң болгаш продуктулуун бедидиринің планнарын ыяапла күүселдиринче бүгү күштү болгаш курлавырларны мобилизастаарын хандырбаанын ол доктаалда айыткан. Малдың баш санын камгалап алыр талазы-биле хемчеглер четпес.

Республиканың чаңгыс-даа району мал ажылының продукциязының кол хевирлерин бүдүрер болгаш күрүнеге садарының планын күүсетпээнин, малдың өлүп хораар чоруун болдурганы-биле холбаштыр тос айларның түңнелдерин өзугаар шилчир Кызыл тукту тывыспас деп СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому доктаатқан. Мал ажылының продукциязының чамдык хевирлерин будүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле ажыл Тес-Хем, Каа-Хем, Тожу болгаш Эрзин районнарда элээн эңи болуп турарын ол доктаалда демдеглээн.

Ажыл-агыйларның ажылының тос айларда түңнелдерин хандыр анализтеп, бүгү малдың баш санын долузу-биле камгалаарын хандырар талазы-биле дээштиг хемчеглерни ажылдап кылырын, СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шинтиринде айыткаанын өзугаар малдың турза чогуур баш санының талазы-биле онаалдаларны ыяапла күүселдир дээш инектерни болгаш аныяк малды чоондан контрактастаарын организастаарын, малды кыштаглаашкынче организастыы-биле киирерин, малдың продуктулуун бедидер болгаш сүттү будүрерин болгаш күрүнеге садарының планын күүселдир дээш сүткүр малдың чемгерилгезин күштелдирерин СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, партия, профэвиледдер болгаш комсомол организацияларынга, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларынга ол доктаалда хүлээткен.

СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, көдээ Советтер, партия, профэвиледдер болгаш комсомол организациялары көдээнің ажыл-ишчилериниң ортузунга организаокчы болгаш масса-политиктиг ажылды СЭКП-ниң XXV съездизинге аалдар болдурган социалистиг чарышты калбартырынче, мал кыштаглаашкының чедишкиннинг эрттиринче болгаш 1976 чылда мал ажылының продуктуларын будүрерин болгаш садып алырын көвүдедиринче угландырар ужурлуг.

ЧАРЫШ УЛАМ КАЛБАРГАН

Улуг-Хем районнуң ажылчылери СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур бо ажыл-агый чылын чедишкиннинг доозар дээш социалистиг чарышты калбартып, кыштаглаашкынга белеткелди күженнишкиннинг чорудуп турар.

Кыштаглаашкынче 13860 баш мыйыстыг бода, 174 муң шээр малды киирер. Ынчангаш оларны хүр кыш ажырар болгаш чаш төлүп менди камгалап алыр сорулга-биле мал чеминиң четчир курлавырын турғузарынче, өдек-кыштаг септелгезинче күштү мобилизастаан. Район бөдүүн мал чеминиң эвээш эвес курлавырларын турғускан. Ниитизи-биле 14630 тонна сиген, 1693 тонна будуктурү, 527 тонна сиген далганы белеткеттинген. Ол ышкаш 4590 тонна саванны бөлүп, сараатаан.

Ажыл-агыйларның силоска хереглели улуг. Белеткээн мал чемин рацион болгаш норма өзугаар чөп чарыгдарын боттандырары-биле харысалгалыг кижилерге хүлээткен.

Саван болгаш өске-даа бөдүүн чемперни малга хээдектеп, ылбырадып бээриниң дуржулгазын чамдык ажыл-агыйлар чедип алган. Эрткен чылын малга чемин термохимиктиг арга-биле болбаазырадыр 7 цех ажылдап турган болза, бо чылын 15 цех ажылдаар. Чемни термохимиктиг арга-биле болбаазырадыр дериишкиннин «Найырал», «Улуг-Хая», «Ак-Туруг», «Күш-ажылдың хостуу» ышкаш улуг ажыл-агыйларга бо чылын ажыглаар. Амгы үеде ол дериишкиннерниң эптелге ажылдарын шефтээн организациялар ажыл-агыйларда чорудуп турар. Ол ышкаш кыштагларда кажаа-хораа, чурттарга бажыңнарының септелгезинче тудугжу эвеноларның, малчыннарның күжүн угландырган. «Улуг-Хая» совхозта дөрт звенонуң тудугжулары кыштаглар септелгезиниң темпизин элээн дүргедеткен. Бо совхозтуң Алдыы-Шынаа сүт-баразын фермазында кышка удур септелге барык доозулган. Арыг-Бажында мал семиртир шөлде кажаа-хораны чылыглап септээрин шалыпкын чорудуп турар.

Районнуң совхозтарының ажыл-ишчилери кыштаглаашкынга белеткелди ноябрь 1-те чедир доозар сорулганы салган.

А. БУТОНИН,
Улуг-Хем райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕ ДУГАЙЫНДА РАПОРТ

ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң 1975 чылдың тос айларының күрүне планын күүсеткениниң түңнелдериниң дугайында

1975 чылдың тос айларының иштинде күрүне планын ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң күүсеткениниң түңнелдерин үндүрген. Үлетпүр ажылдакчылары СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткууру база тоску беш чылдың доостур чылының планын хуусаадан эрте күүселдири дээш социалистиг чарышты калбарткаш, тос айларның продукция сайгарар хемчээлиниң, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш кылыгларның эң чугула хевирлериниң хөй нуруузун будүрүп үндүрер талазы-биле планын ажыр күүсеткенин ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыында демдеглээн. Пландан ажыр 5 миллиард рубльдің продукциязын сайгарган. Эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, үлетпүр будүрүлдезиниң немелде өзүлдези 7,8 хуу болган. А чыл планынга ону 6,7 хуу кылдыр көргеш турган.

1974 чылдың тос айларында турганы-биле деңнээрге, үлетпүрүнүң чамдык адырларынга продукция будүрүп үндүрериниң улгатқаны: электроэнергетика—5 хуу; одалга үлетпүрү —7; кара болгаш өөнүт металлургия—5; химия болгаш нефтехимия үлетпүрү—11; машина тудуушкуну болгаш демир болбаазырадыры—11; ыяш, аяш болбаазырадып кылыр болгаш целлюлоза-саазын үлетпүрү—6; тудуг материалдарының үлетпүрү — 7; чиик үлетпүр—6; аъш-чем үлетпүрү —6; культура-амыдыралының болгаш ажыл-агый хереглелиниң барааннарын будүрери—9 хуу.

Үлетпүрүнүң ниити-эвилел болгаш эвилел-республика министерстволары болгаш эвилелдешкен республикалар шуптузу тос айлар планын ажыр күүсеткен.

Эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, моон адаанда чүүлдерин оон бо хире хөйгү будүрүп үндүрген: алекти энергиязын—43,7 миллиард киловатт-шак; нефть (газ холумаа-биле кады) 24,1 миллион тонна; газ—20,7 миллиард кубометр; хөмүр-даш—11,2 миллион тонна; шой—2,5 миллион тонна; кан—3,8 миллион тонна; автодугуйлар—3,5 миллион кезек; автоматчыдылга дериптерекселдери болгаш оларга артык кезектер —0,3 миллиард рубль; автомобильдер—97,5 муң санныг; ооң иштинде чүүк машиналары —21 муң санныг; тракторлар —13,9 муң санныг; көдээ ажыл-агый машиналары —235 миллион рубль; ооң иштинде мал ажылынга болгаш мал чеми белеткээринге таарыштырган машиналар—135 миллион рубль; саазын—0,1 миллион тонна; цемент—5,2 миллион тонна.

Улустуң хереглел барааннарын будүрүп үндүрерин эрткен чылдын ол-ла үезинге деңнээрге, оон бо хире улгатқан; пөс аймаа—91,7 миллион дөрбелчин метр; даараглыг кылыглар —0,6 миллиард рубль; эзт—0,7 миллион тонна; колбаса кылыглары—0,1 миллион тонна, сүт будуштуг продукцияны сүтке чижеглеп деңнээрге—0,8 миллион тонна; сорттуг сава аймаа—32,6 миллион рубль; телевизорлар—0,3 миллион санныг.

Ооң-биле кады тос айлар дургузунда үлетпүр талазы-биле план чедишкиннинг күүсеттинин турда-ла, чамдык будүрүлге каттыжышкыннары болгаш будүрүлге черлери доктаатқан даалгаларын күүсетпээнин; чамдык таварылгаларда продукцияны доктаатқан ассортиментизин болгаш чогуур шынарын-биле кылып үндүрери чедип алдынмаанын ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыында база демдеглээн.

Белен прокатты, кан хоолайларны, каустиктиг соданы, күгүр кислотазын, синтетиктиг чүүлда чүүлдерин, электрилиг шимедикчилерин, даргаанаар-пресс машиналарын, нефть аппаратураларын, чиик, аъш-чем, эзт-сүт болгаш балык үлетпүрүнге ажыглаар технологтуг дериг-хереклелдерин болгаш оларга артык кезектерин, түүк вагонларын, тудуг ыяжын, картонну, пөс аймааның чамдык хевирлерин, хем идиктерин, мал саржаан, шаажан-шил болгаш майлык саваларын, соодукчуларны кылып үндүрериниң планы чедир күүсеттинмээн.

Будүрүлге күчүлерин долузу-биле ажыглаарында четпестер-ам-даа бар.

Эртем болгаш техниканың чедишкиннерин улус ажыл-агыйынга хамызы-биле ажыглаар, будүрүлгени техника талазы-биле сайзырангайжыдар болгаш ажыктыг чоруун улгаттырар талазы-биле ажыл үргүлчүлел турган.

Үлетпүрүнүң техник-экономиктиг көрүзүүлерин экижээн.

Амгы үеним техниктиг негелделерийе дүгжүп турар ийи муң ажыг чаа хевирлиг кылыгларын үлетпүр шингээдип алгаш, будүрүп эгелээн.

1975 чылдың октябрь бирде байдал-биле алырга, 26 муң кылыглар күрүненің Шынар демдектиг, ооң-биле кады ону тос айлар дургузунда сес муң кылыгларга тывыскан боор турар.

Үлетпүрге күш-ажылдың будүрүкчүлүү планда көрдүнген 5,7 хуунуң орнунга 6,1 хуу немей өскеш. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң улгатқанының күсели-биле продукцияның немелде өзүлдезиниң 81 хуузун чедип алган. Үлетпүр продукциязының бот-үнезиниң болгаш арыг орулганың талазы-биле план күүсеттинген.

(СЭТА)

ҮРЕЛИП ЧЫДАР ТАРААЛАР

Дүвүренчиг медээ

Бора-Хөл Чаңгыс-Хадың болза СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтуң кол тараалаң черлери. Келир чылдың дүжүдүнге черин белеткээр ажыл ында түлүктевишаан.

Хову турлаандан элээн озалаан шаң. Ында ажылдың байдалын таныжар дээш чеде бердивис. Ынчан эртенгиниң 10 шак чедип турган. Ортузунда улуг ак складтыг, алдыы, үстүү талаларында делгем сарайлыг, иштин цементилеп каан делгем девискээрлиг шаң. Ында чер-чери-биле чалдай чада төккен тараа. Чогум-на мындыг үеде шаңда ажыл-иш хайнытын турғу дег. А ынчалза-даа, Шаң девискээринде каш-ла кижи кылаштажып турар болду.

Бир улуг сарайда алдынсарыг кызыл-тас чалданы берген чыдыр. Механик Сотпа Монгуш аңаа кылаштап келгеш, арыглаан тараа соодар механизмиге ажылдадыпты. Ооң моторунуң даажы ол хүнгү иштің эгезин ажытса-даа, ында турарларның ажыл-ижинин хайнытынышкыны эгелээр шинча-даа ооң. Райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному А. Петров шаң девискээринде чалдаан, оваалай төккен тараажа эргилдир көрбүшаан айтырды:

— Шаңның эргелекчизи кайызы ирги?

— Мен-не мен — деп, аныяк уруг харыылады. Шаң эргелекчизи Ойнаар Монгуш эргелелдің кол агрономуун танып, ажылынга хамаарыштыр аңаа хомудалын илеретти:

— Бисте кылыр ажыл хөй. Кижи саны эвээш, алды-ла кижи ажылдап турар. Тараана машиналарга арыглаарындан аңгыда тарадып чадарынга, чалдай эжеринге, арыглаанын складче азы сарай адаанче урары-биле чүдүрүп соортүрүнге күш четпейн тур бис. Мында ниитизи-биле будуп чартык мың ажыг тонна тараа бар. Ооң арыглаттынганы эвээш — дээш, эргелекчи тараа чалдарынче углай кылаштапты.

Шаңның алдыы талазында сарайда тараанын арыглаашкынын база көрдүвүс. Чижекхемчээли тодаргай билдинмес, 10 тонна хире кызыл-тас ишип, дүдээн. Ооң чылдагааны? «Күш чедишпестің хараазындан ындыг болдуу»—деп, ында ажылдап турарлар таймылбырлады. Ишип, дүдээш куурара берген тараана арыг тараа-биле холуй кургадып турар.

Шаңның үстүү ужунда чада-даа, чалдай болгаш овалай-даа төккен чазгай тараа арбын. Ооң чоогунда ажык черде кызыл-тас оваазы чыдыр. А ол тараа хандыгыл? Хол-биле хынадывыс. Ийи тонна ажыг хайыраан тараа мал безин чемгерер аргажок кылдыр ишип, дүдээн, тудуш ийба-хүл дег апарган. Ону ажыл-агыйның удуртукчулары, агрономнары, бригадири кичээнгейге албайн эрттирген. Шаң ажылчыннары база-ла эскербээн.

— Аңаа шефчилер кээн ажылдап турган. Оларның буруузу-дур — деп, шаң ажылчыннарының бирээзи ону шефчилерже чаа кагды.

Тараажылларның күш-ажылы-биле остүрген хайыраан тарааның ында үрелип бакырап чыдары шынап-ла дүвүренчиг. Тараны хамнап хайыралаар, аңаа хумагалыг болур дугайын ында уттул, шаңда тарааның кадагалалын багай турғускан. Шаң девискээри улуг. Ажык черде цементилеттинген шөлде овайтыр бөлген хөй тараалардың кыдыгларын үзеп тараа хаажылаан. Мал чемгерер ужурлуг тараа кудуруу база хөй. Олар база ирип, чемгир шынарын чидирип турар.

Тараа арыглаар 7 машинаның дөрту ажылдап турза-даа, кижи күжү чедишпеэнинден олар долу будүрүкчүлүг болбайн турар. Хову-трактор бригадазының бригадири Сүге Кара-Сал тараа арыглаашкынының байдалын сонуургаваан. Кижи күжүн немеп бээрин, шаңда арыглаан тарааны сайгара соортур самосвалды аңаа быжыглаарын шаң эргелекчизи СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң удуртукчуларындан дилеп чадашкан.

Тараа бистің үнелиг байлаавыс. Ону шын ажаар, камнап-хайыралаар дээш ында кижи бүрүү харысалгалыг болур ужурлуг. Бо дугайын СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң дирекциязы кичээнгейге ап, бурууллуг кижилерден шыңгыы негезе чогуур.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

Беш чылды хуусаа бетинде

Эстон ССР-ниң ажылчы чоннары, СЭКП-ниң XXIV съездиинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, социалистиг чарыштыг калбартырынга үндезилээш, тоску беш чылды үлетпүр талазы-биле хуусаа бетинде доосхан.

Үлетпүр продукциязының өзүлдези 1970-чылбиле деңнээрге 1975 чылда 39 хуу өстүрер деп СЭКП-ниң XXIV съездизинин Директиваларында айытканынга удур 40 хуу болган. Будүрүлге хемчээлинин барык бүгү өзүлдези күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткенинин күсели-биле чедип алдынган.

Үлетпүр продукциязының чугула хевирлериниң эң хөй кезии беш чылдың соңгу чылында планнатынган деңнелде четкен. Пландан ажыр 2 миллион тонна сланец казып тыптынган, 80 мүн тонна минералдыг чемишчидилгелер, 1,4 миллион дөрбелчин метр дүктен болган торгудан пестер, 45 миллион чижек савалыг консервилер будүртүнген турар.

Беш чыл планын баштай күүсеткеннериң санынга «Эстонсланец» каттыжымышкынның, Котлярның сланец болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының, Пярнускиниң балык комбинадының, Тартунун дааранылга фабриказының коллективтери кирип турар. Будүрүлгенин 40 мүн хире мурнакчылары хууда беш чыл планын күүседипкен. Республикада электроэчергетика, сланец үлетпүрү, машина тудуушкуну темпини мурнай хөгжүп турар. Химия болган балык үлетпүрү улам ынай хөгжээн.

Беш чылдың дургузунда будүрүлгелерни улам ынай чаартыр болган техника талазы-биле эде дериниин, будүрүлгеге эртемнин болган техниканын чаа чедиишкиннерин шингээдириин, депшилгелиг технологияны ажыглаарының талазы-биле хемчеглер боттандыртынган. 260 цехтер болган участоктар комплекстиг механизастаттынган, автоматчыттынган. 540 механизастаттынган шууштурулгалар болган автоматтыг шугумнар кылдынган. Продукцияның 700 ажыг чаа хевирлерин будүрери шинтээдип алдынган. 570 кылыгларга шынар демдээн тывыскан. 223 мүн саныг, чылда 170 миллион рубль камналгалыг чаартыкчы болган чогаадыкчы санаалдарны шинтээдип алган.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка киришиишаан, Эстон ССР-ниң ажылчы чоннары боттарының күженнишкиннерин будүүлгенин ажыктыг чоруун улам өстүрериниң болган продукцияның шынарын бедиринин күралварларын улам долу ажыглаарынче угландырып турар.

ССРЭ-НИҢ ТӨП СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕРИ.

КҮСКҮ ДҮЖҮТ БАЙЫРЛАЛЫ

Бин-Хемниң «Кызыл тараачын» совхоз чоокта чаа тоску беш чылдың доозукчу чылының ажаан алышкын ажылдарын түнеэн.

Күскү дүжүт ажаалдазынга турасхаткан ол хүрал совхозтуң клубунга болуп эрткен. Анаа күскү хову ажылдарының түнеллериниң дугайында ылеткелги кол агроном В. И. Иконников кылган.

Күскү дүжүт ажаалдазының түнеллеин үндүрген хуралга 35 кижини «Тоску беш чылдың шалыпчызы» дөн хөрек демдээ-биле шаннаан. Оларның аразында — ажаан алышкынга социалистиг чарыштың тиилекчизи болган, 400 рубльдиг телевизорну-биле шаннаткан С. Е. Топоев, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору В. Г. Сиваев, № 2 хову турлаының бригадири С. Ф. Чекулаев болган өскелер-даа бар.

Совхозта ажылчын комитединиң даргазы И. М. Кицин шалыпчы ажылдаан мурнакчы бригадаларга, звеноларга, тус-тус механизаторларга ортектиг бераанны акша шаннаалдарыбиле катай оркестриниң хоглуг үзелгези-биле тывыскан.

Совхоз директору С. А. Докучиц, СЭКП Бин-Хем райкомунуң ийиги секретары А. А. Салчак байырлыг хуралга сөс ап, чүве чугаалаан.

Чылгаанарга совхозтуң бот-тывынгыр артистери солун программалыг концерти көргүсеен.

Д. САЛЧАК.

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

Партийжи амыдырал

Школада партия организациязы — өөредилге-кижизидилгелиг ажылды күштелдирип, башкыларның, школа ажылдакчыларының күжүн аныяк салгалдың бүгү талалыг болбаазырадырынче мөөннеп, олардан негелдени күштелдирер хүлээлгелиг. Кызыл районуң Кур чер ортумак школазында партия эге организациязының үчүдүнда 13 коммунист, бир кандидат бар. Ниити школаның ажыл-чорудулгазынга бо дээрге улуг күш.

Эге организацияда партия хуралы доктаамал эртип, анаа өөредилге, кижизидилге ажылының шынарын, оон ниити бөйдалын улам экижидер талазы-биле болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалажып, хемчеглерни ап турар. Ол хуралдарга ажылда четпестерни сайгарып, оны чайладырының аргаларын айтып, шиитпирлерни хүлээп ап келген. Школада 4—8 класстарда орус дыл башкыларын экижидериче угландырган ажык хурал черле эки түнелдиг болган. Орус дылга кошкак өөренип турганнар-биле немелде кичээлди чорудуп, бо эртемге арга-дуржулгазы улуг башкыларның ажык кичээлдерин эртиринп, өске-даа хемчеглерни алган. Ындыг хуралдар өске класстарга база эрткен. Бо хемчеглер тус-тус эртемнөдге башкылавашкынның шынарын экижидерниге, ылангыя аныяк башкыларнын ажылынга улуг дузалыг болганын башкылар боттары чугаалап турар.

Кур чер суурнуң ортумак школазы эрткен чылын чаа улуг бажыңны алган. Материалдыг база талазы-биле бызыглаттынган. Школа «Тиилелге» совхозтуң ажылчыларының, малчыннарының уругларын бүгү-ниити ортумак өөредилгеже хаара туткан. Школада партия организациязының (секретары төөгү башкызы О. Ч. Оюн), башкылар коллективиниң (директору Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы В. М. Протасова) күженнишкиниг ажылының түнелинде эрткен өөредилге чылында өөредилгениң ниити түнели 98,9 хуу болган 26 класстың, 22-зи өөредилгеге чус хуу түнелди чедип алган.

Школаның хөй-ниити организациялары өөредилге-кижизидилге ажылынга тодаргай салдарны чедирип, багай эвес ажылдап келген. Эрткен өөредилге чылында 325 пионерниң үгле ужу багай демдектиг болган. Лениниң сүбботниктин хүнүнде пионерлер 100 ажыг рубльдан ажылдап алган, тоску беш чылдың фондузуйче шилчиткеннер. Пионержи чайгы дыштанылга үезинде 130 өөреникчи республиканың янзы-бүрү пионер лагерьлериниге, а ийи өөреникчи — Бүгү-эвилеадың пионер лагерьлери — «Артекке», «Орлёнокка» барып дыштанып, чаа күш-биле өөренип турар. Пионержи чыыштар бедик утка-шынарлыг, солун байдалга эртип келген. Школада пионер организациязын аныяк коммунист В. Л. Монгуш удуртуп турар.

Өөреникчилерни биитинин ажыл-херээже хаара тудуп, оларның күш-ажылчы идеикейин бадидери чүгле башкылардан эвес, хөй-ниити организацияларының дээштиг ажылчорудулгазындан биче эвес хамаарылгалыг. Бо школада бот-тывынгыр 10 бөлүм ажылдап турар. Башкылар В. Дармажан, М. Амыртаа, М. Оюн оларның удуртуп турары техникиг модель кылыр, чурук тыртырар болгаш шевер холдар бөлүмнериниң ажылы элээн идеикеджээн. Бо бөлүмдер өөреникчилериниң билиг, мергежилинче сонуургалын бедиринге, оларның хөй-ниитиниң ажыл-херээже чүткүдүг бөлүрүнга улуг ужур-дузалыг. Ук бөлүмнериниң ажылдары район болгаш республика делгелгелериниге, көрүлделеринге хөй катап хиришкен. Ылангыя техникиг модель бөлүмүнүң ажылдары бо чайын район делгелгезинге барык-ла бүгү хевирлерге бирги черни алган. А республика делгелгезинге янзы-бүрү көргүзүп база эки деп демдеглеткеш, шаннал-макталды алган.

Ол ышкаш школаның бүдүрүлге бригадазының ажылында эки чүүлдер база бар. Бригаданы ажыл айы-биле хову, ыяш ажыл-агый ажылдарынга, саанчылар, кадарчылар звеноларынга хуваган. Тоску класстың өөреникчизи Артас-оол Куулар республиканың саанчылар конкурузунга киришкеш, бирги черни эзлээш, школачылар аразынга республиканың чемпиону болган. Хову ажылдарының конкурузунга ол-ла школаның өөреникчизи Вапель ийиги черни алган. Күш-ажыл башкылы В. Дармажаптың удуртулгазы-биле 8, 9, 10 класстарның өөреникчилери төрээн школаларына үш автомашина кирер гаражты тудуп бергеннер. Сезоннуг ажылдар үезинде трактор, машина-техника-биле хандырып, сигец, тараз шолуге школаларны доктаамал бызыглап, ажылды организастап чорударынга «Тиилелге» совхозтуң специалистери, дирекция чери школага доктаамал деткимче көргүзүп, хайгааралга алыр болган, өөреникчилериниң бо бүдүрүлге бригадазының ажылы улам бүдүрүкчүлүг ажылдаар болгаш ажыктыг хөй үүлүг кылын болур.

Школаның ажылында эки чүүлдер-биле чергелештир амдаа чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларны коммунистер отчёт-соңгулдалыг хуралга демдеглеп, педагогика эртемнин мурнакчы дуржулгазынга даянып, өөредилгениң шынарын улам экижидип, өөреникчилерге ханы, бызыг билигни бээриниң сорулгазын салган. Ол хемчеглер ылангыя өөреникчилерге бызыг билиг бээринче, оларны культурлуг ажы-чаңга, коммунистиг мөзү-шынарга кижизиндеринче баа ада-иелер, хөй-ниити-биле бызыг харылзааны тударынче угланган. Оон күүселдеги башкыларның харысалгазындан, оларның хөй-ниитичи идеикейинден, коммунистериниң, партийн организациянның авангардчы ролюндан, башкылар коллективиниң бир демниг, тывынгыр бөлүү-биле ажылдаарындан хамааржыр. Бо коллективте ындыг күш, билиг-мергежил болгаш арга-дуржулга, чүткүл бар.

В. ОЙДУП.

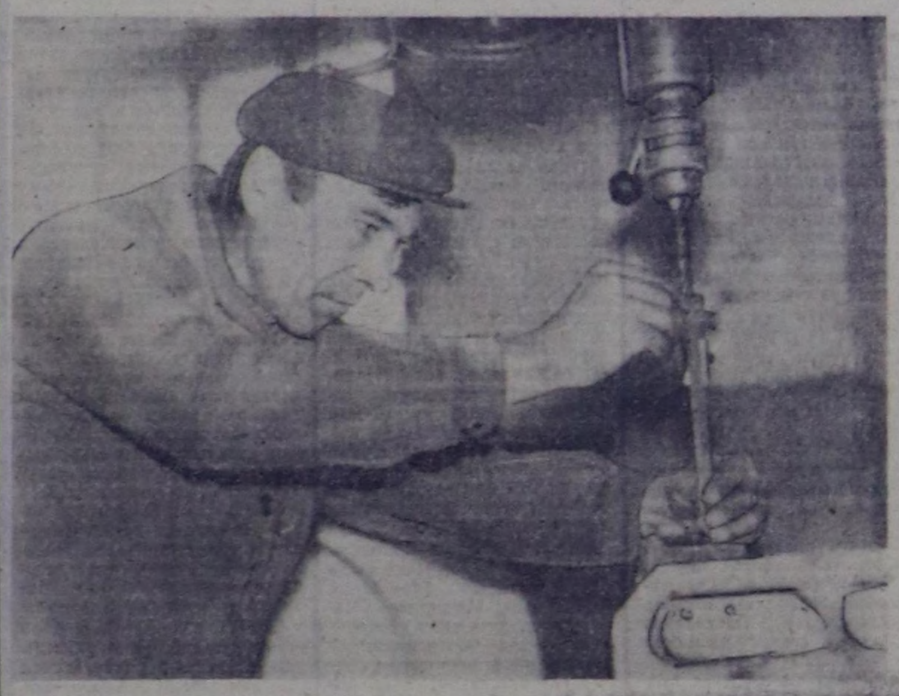

Максим Данилович Хабаровту Чадаана хомур-даш разрезинде ташывас кижи чок. Бо будүрүлге өөрүнге ол 1961 чылдан бээр ажылдап, ак сеткилдиг, кызымак ажылжи-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Ол — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЧУРУКТА: слесарь М. ХАБАРОВ.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Советтер болгаш хөй-ниити организациялары

МАССАЛАРГА ДАЯНЫР

Коммунистиг тургузуушкунуң мурнунда салдынган сорулгаларны практика кырынга боттандырып чорударынга чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттери чоннуң калбак массазынга болгаш хөй-ниити организацияларынга даянып турар. Ол болза ажыл-херекче хаңылап киреринге, планныг сорулгаларны боттандырарынга, культура тургузуушкунунуң, амыдыралдың айтырыгларын чедиишкиниг шиитпирлээриге улуг деткимче болур.

Бо ажылды түс-түс чөлдөде кайчаар организастап турарын Мөген-Бүрен көдээ Советтиң ажылының чижээнден көрээлиг.

Мөнгүн-Тайга районуң Мөген-Бүреен көдээ Совети (даргазы Э. Б. Хомушку) бодунуң девискээринде хөй-ниити организацияларының ажылын удуртуп, чогуур, негелделерни олардан салып келген. Чүгле бо чылын безин хөй-ниити организацияларының удуртукчуларының семинар-хуралын ийи удаа организастаан. Ол организацияларың ажылының отчёттарын сессияларгa, күүском хуралдарынга дыңнап келген. Оларның аразында социалистиг чарышты организастаан, квартал дайы-биле чорудар ажылдарының планнарын күүском хуралдарынга бадылап, күүселдезин хынап турар. Оон түнелинде клуб, библиотека чөвүлелдери, төрелдер комитеттери, хөрээженнер чөвүлелери багай эвес ажылдап келгеннер. Ылангыя төрелдер комитети (даргазы С. Донгак) школаның өөредилге кижизидилгелиг ажылынга практиктиг дузаны чедирип, хуралдарны доктаамал эртирип, школачыларның чайгы дыштанылгазын организастап, школаның септелгезинге, одаар ыяжын белеткээринге школачыларны болгаш ада-иелерни киришкирер талазы-биле улуг ажылдарны чоруткан.

Кызыл-Хая суурда I, 2, 3 дугаарлыг агитквартиралар (даргалары С. Оржуниза, Х. Хертек, К. Кара-хыс) багай эвес ажылдап, суур чаагайжыдылгазынга, оон санитарлыг байдалын экижидеринге, одаар ыяш белеткелинге чүрттакчы чоннуң киржилгезин багай эвес организастап келгеннер. Хөрээженнер чөвүлелиниң киржилгези-биле ниити чоннуң суур чаагайжыдылгазынга шеф ажылын беш удаа организастаан. Чүрттакчы чоннуң хуралдарын квартал санында эртирип, анаа корум-чурум, суур чаагайжыдылгазын, ногаанчыдылга, сезоннуг ажылдарга киржилге болгаш чүрттакчы чоннан өзүт, дүк салып алырын экижидери чергелиг айтырыгларны чугаалашкылаан. Ол хуралдарның шиитпирлериниң күүселдезин багай эвес боттандырып келген.

Ол бүгү организастыг ажылдарның түнелинде суурга 151 дөс ыштарны тарып өстүрген. Эрткен чылын Мөген-Бүреен көдээ Совет бодунга онаашкан бүгү планныг даалгаларын күүсеткен. Бо чылын көдээ Совет күүскомунуң бажыңын, Шегетейже машина оруун ажылгалга киргген. Тоску беш чылдың доозукчу бо чылында мөген-бүреенчилер партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка киришиишаан, улам шудурлуг ажылдап турарлар.

Школага өөренге чогуур бүгү уруглар школаже хаара туттунган. Көдээ Совет 1975 чылда амы-хүнүнүң болгаш өскертиг хамгалал кереезин чаран талазы-биле планын 3576 рубль турганынга удур 3221 рубль кылдыр күүседи берген. Чондан бот-опаалга чыырының планы 443 рубль турган болза, оон эмга чедир чыгдынганы 424 рубль четкен. Көдээ Совет бодунуң чарыгаза чогуур акша-хөрөнгизин план бөгүгаар долузу-биле ажыглаан. Оон девискээринде турар «Мөген-Бүреен» колхоз күрүне мурнунга планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүседип түрал. Азы тос айларда мал бажы өстүрер, дүк садар планын болгаш ниитиниң малынга мал чөмн белеткүүр планын ажыр күүсеткен.

Кылдынган ажылдар-биле чергелештир Мөген-Бүреен көдээ Советтиң хөй-ниити организацияларының ажылын удуртуп турарында четпестер база бар. Чамдык агитквартиралардың дериг-шимелдези кылдынмаан, планнары чок болганының хараазы-биле хурал-суглаа дээштиг эвес эртip турар. Кудумчу комитеттери, улусчу дружина эш-хуу сүдтары тодаргай ажыл кылбайн турар. Оларның-биле кады көдээ Советтиң чанында арагалашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел чорудар, административтиг комиссиялар (даргалары О. Салчак, С. Хөвалыг) сөөлгү үеде ажылын шүүт суларткан. Байдал мындыг турда көдээ Советтиң девискээринде күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылгачурумун дыцыдары, кижизидилге ажылы чогуур бедик деңнелде деп чугаалаары берге.

Көдээ Советтиң күүсекчи комитединиң талазындан депутаттарга чагыг, даалгаларны күүседип турарын кошкак хынап келгениниң түнелинде школа назылыг уругларның майыктааштары, бажың дериг-херекселдери, чамдык хүшүн чугула бараанары безин садыгга кезүлбейн баар таварылгалар тургулаан. Кудумчуларда ыяш таваан черлерин херимээри, ийи кудукту септеп ажыглалга киирери, Мөген-Бүреен бажыңга садыг ажыдары амга чедир кылдынмаан. Суурну телефончудар ажыл база-ла чугаа кырында артпышаан. Эң эки культурлуг бажың, кудумчу, суур дээш социалистиг чарыштың негелделеринге дүүштүр чогуур түнеллер үүмейн келген.

Үстүнде түүлден алгаш көөрге, шиитпирлезе чогуур ажылдар Советтиң мурнунда ам-даа эвээш эвес ышкажыл. Ылангыя хөй-ниити организацияларынга болгаш чоннуң калбак массаларынга даянып, «Мөген-Бүреен» колхозтуң баштаар чериндa партия организациязы-биле демнежип турган, айытынган четпестерни хөй-дадыры чугула.

Ч. МАНДЫЫНЧЫ.

«АГИТАТОРНУҢ БЛОКНООДУ»

СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының органы «Агитаторнуң блокнодунуң» тоску эзлчеглиг дугаары парлаттынып үнген.

Бо дугаарда «Кышка белеткел — хүн айтырыы» деп материалда республикада байдалбиле чергелештир агитаторлар, политинформаторларының талазындан дыңнакчыларның кичээнгейин кандыг кол айтырыгларже угландырарын онзалап айтын турар.

Партияның болгаш Совет күрүнеиң шылгарангай ажылдакчызы М. И. Калининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга хамаарыштыр беседага материалды берген. Ук материалда Михаил Ивановичниң Тыва-биле холбашкан ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр киргген материалдар кончуг солун.

Улуг Октябрьның 58 чыл оюнга уткуштур беседага, илеткелге делгеренгей методиктиг сүмени база берген.

Агитаторлар, политинформаторларга болгаш номчукчуларга кыдат удуртукчуларның тайбыңга болгаш социализмге удур политиказының дугайында материал, ол ышкаш «Пропагандистерге» деп дыңнадыглар база солун болур.

М. АРТАЕВ.

СОЛУН ЭРТКЕН

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге Тываның комплекстиг геология экспедициязының Мурнуу-чөөн партиязының начальнигі Г. П. Александровбыле ужуражыышкын эрткен. Ужуражыышкынга автоорук техникумунуң база № 4 ПТУ-нуң сургуулдары киришкен. Казымал байлактарга, оон келир үезинге хамаарышкан солун беседаны сургуулдар сеткил ханыышкын-биле дыңнаанар.

В. ЧАЛБАА.

ШАННАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Кызылдың Политиктиг чырыдышкын бажыңынга Тайбың камгалалының Тыва республика комитединиң президиумунуң хуралы болуп эрткен. Анаа Тайбыңның совет фондузунга эки тура-биле акша-хөрөнгө чыылдазының республикада чоруп турарының дугайында дыңнадыгны Тайбыңның совет фондузунга дуааларының республика комиссиязының даргазы Ш. Шыырап кылган.

Тайбының совет фондузунга акша-хөрөнгө чыыр талазы-биле Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Тоджу, Эрзин, Кызыл районларының база Кызыл хоорайның ажылчы чоннары эң идеикейлиг кижизи турар. Чыл өмнөзинде тура амга чедир 16 мүн ажыг рубль чыгдынган болгаш бо талазы-биле ажыл ам-даа уламылаан турар.

Тайбың талалакчыларының шинчээшкининиң 25 чыл оюнга тураскаатkан Тайбының совет комитединиң юбилейлиг демдектери-биле бистиң республикадан 24 кижини шаннаан. Оларның аразында РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Мунзук, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д. Н. Ч. Ооржак, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи М. Рамазанова, Тыва АССР-ниң культурازының алдарлыг ажылдакчызы, журналист С. Шойгу, СЭКП обкомунуң лектору И. Соболев, чогаалчылар М. Кенин-Лопсан, Л. Чадамба болгаш оон-даа өскелер бар.

Тайбың камгалалының Тыва республика комитединиң даргазы О. А. Толгар-оол шаннатканнарга байыр чедирип, юбилейлиг демдектерни хурал үезинде тывыскан.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

«Шыныың» корр.

Чарыштың тиилекчизи

Доржап Биче-оолович Куулар Тандыда «Коммунизмниң херелиг» колхозка 12 чыл ажыг чолаачылаан соонда, хойжулар күзел-соруун илередип, ийи чыл бурунгаар колхозтуң сураглыг хойжуу. Ленин орденниң эдилекчизи Оюн Лаа-Сүүнүн хоюн хүлээп алган. Демгизи пенсиже үнүп турганы ол. Баштайгы үеге бергелер турааны, Доржап хоочун хойжуудан арга-сүмени ап, ылангыя чаш хураганнарны өстүрүп, доруктурып алырының дугайында чагыгларны ап келген.

Бир дугаар чылда хүлээп алган хойлары кыргаан болгаштың хураган, бээр талазы-биле чедимче чок болган. Ол хойларны эрткен чылын күрүнеге дужаапкаш, Доржап Биче-олович доңенде төрүүр хойларны хүлээп алган. Малды кыштан хур менди ажыраа дээш эрес-шудургу ажылдаанының түнелинде бедик көргүзүглер чедип алдынган. Ол бо чылын төрүүр чүс хойга онаштыр 90 хураганны өстүрүп, доруктурып алыр хүлээлге алгаш, херек кырында 110 хураганны онча-менди камгалап алган. Чедиишкиниң үлезини — сакманшиктериң ажылын оон өөнүн ээзи Бакыс Сымчановна эки одганызастап, чаш хураганнарның ажаалдазынче онза кичээнгейин салганында болган. Хойжу бир хойга онаштыр 2500 грамм дүк кыргыыр планныг турган, херек кырында 2700 грамм кылдыр күүсеткен. Ол дээрге хойжунуң чымыштыг ажыл-ижиниң ачызы болган.

Хойжу кижиниң ажылынга чедиишкиниин бир түүлү — мал хыштаглавашкынына хынамчалыг белеткелинде. Доржап Куулар чыл санында кажаа-хораазының септелгезин ыяк кылдыр кылып алыр чанчылдыг. Колхозтуң баштадар чери оон ажылынга базала дузаа чедирип турар. Эки шынарлыг бажыңны оон кыштаанда тудуп берген.

— Бо чай кончуг каңдаашкынныг болду. Ынчангаш малга четчир саныг чемин белеткээр дээш шыдаар шаам-биле туржуп келдим. Бодумнуң өг-бүлемнің күжү-биле 10 тонна сигец белеткээр хүлээлге алгаш, оны 11 тонна кылдыр күүсеттивис. Чаш хураган адаанга төгер курган одекти база-ла четчир кылдыр белеткеп алдым. Ам-даа бүгү-ле арга-курлавырларны дилеп турган, сигец-ширбишти бар шаа-биле белеткээр сорулгалыг мен — деп, Доржап Биче-оолович чугаалап олурар.

Колхозтуң хойжуларының аразынга калбарган социалистиг чарышка Доржап Куулар бо чылын тиилекчи болуп үнген. Ол боду хойжу Монгуш Дамбыш-оол-биле социалистиг чарыш салгаш, база-ла тиилекчи болган. Коммунистикижи шак ындыг болур-даа ужурлуг.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизин төлептиг уткуур дээш хойжу Доржап Куулар күженнишкиниг ажылдап, кыштаглавашкынга белеткелдерин улам хынамчалыг чорудар болгаш келир чыдың кыжынында чаңгыс баш-даа мал хоратпас деп сорулганы бодунуң мурнунда салып алгаш ажыллап турар.

Бак-кыс Сымчановна биле Доржап Биче-оолович Куулар чүгле мурнакчы ажылшчылер эвес, олар база төлептиг ада-иелер. Оларның өг-бүлезинде алды уруг бар. Эң улуг оглу Сергей Совет Армияның хүрээлеңинде ыдыктыг хүлээлгезин эрттирип турар. Володяны Красноярскиниң көлөө ажыл-агый институтунда, Наташазы — Бай-Хаак школазының онгу клазында, Чечек, Борис, Рая олар Кочетово сес чыл школазында өөренип турарлар. Үлегерлиг ада-иелер боттарының уруг-дарының өөредилге-кижизидилгези дээш сагыш-чоокангыр. Школага баргаш, башкылар-биле чугаалажып, уруларының уроктарынга олуржуп, башкылар-биле арга-сүмени соңчуп турарлар.

К. ХЕРТЕК

Беш чылдың шалыпчылары

Кызылдың алгы заводунуң коллективи доозукчу чылдың үшкү кварталын бүгү көргүзүглер аайы-биле чедиишиниг дооскан. Дээрелерниң одуруунда — идик даараар цех. Эш Левченкога удуртkан коммунистиг күш-ажылдың бригадазы хол хаптары даараар планын 132 хуу күүсеткеш, коллективте организастаттынган чарышка бирги черни эзлээн. Ол цехте эң дээре даараныкчыларның бирээзинге планныг онаалдаларын 165 хуу чедирип турар Д. Куулар хамааржыр. Кидис идик кылыр цехтиң ажылчыннарының ажыл-ишчи чоруу коллективте база мактaлдыг. П. Казанцеваның удуртkан бригадазы үшкү кварталда планныг онаалдаларны 133 хуу күүсеткен. Будүрүлгениң хоочуну, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи А. Хөвалыг планын үргүлчү ажыр күүседип, коллективте эки ажылдыгларның одуруунда чоруп турар.

В. Фурсинаның удуртkаны шеверлекчилер бригадазының ажылчыны М. Ооржак үшкү кварталдың планныг онаалдаларын 1,5 катап ажыр күүсеткен.

Онгу беш чылдың үлүүнде ажылдап турар Г. Гавриченко, Б. Монгуш, И. Кононов, А. Левицкая болгаш оон-даа өске мурнакчыларынга алгы заводунуң коллективи чоргаарланыр.

ЧУРУКТАРДА: Д. Куулар, А. Хөвалыг, М. Ооржак.

Сезу болгаш фотозу А. ЗАЙЦЕВТИИ.

РСФСР-ниң Дәәди Совединиң

доктаамал комиссияларында

ШКОЛА НАЗЫНЫ ЧЕТПӘӘН УРУГЛАРНЫҢ АЛБАН ЧЕРЛЕРИНЧЕ КИЧӘӘНГЕЙ БОЛГАШ САГЫШ САЛЫР

РСФСР-ниң Дәәди Совединиң улус өөредилгезинин, әрте-темниң болгаш культураның талазы-биле база кадык камгалал, социал хандырылга болгаш спорт талазы-биле доктаамал комиссияларының кадыс хуралы октябрь 21-де Москваға болган. Алтай крайда болгаш Саратов области школа назыны четпәән уругларның албан черлеринин ажылының дүгайында айтырыгны чугаалажып көрген. Хуралды комиссияларның даргалары, депутаттар В. Г. Афанасьев болгаш Г. А. Москалева чорутканнар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Алтай крайның болгаш Саратов областың Советтериниң күүскөмнарының даргаларының ораалакчылары Г. П. Перегудовтуң болгаш А. Т. Елисееваның илеткелдерин дыннаан. Эдеринчи илеткелдерни белеткел бөлүктеринің улуттукчулары, депутаттар И. И. Карабан болгаш В. Р. Ермолаев кылганнар.

Школа назыны четпәән уругларның албан черлеринің четкизин хөгжүдер болган материал-техниктиг баазазын быжыглаар талазы-биле бо бешки чылда крайның болгаш областың чер-чер Советтери тодаргай ажылды кылганнар. Уругларны аразында медицина хандырылгазын, кадыкшыдылга ажылын болгаш кижизидилге ажылын экижидерининг айтырыгларын чер-чер Советтериниң күүскомнары болгаш доктаамал комиссиялар үргүлүг чугаалажып көрүп турар.

Уруглар албан черлеринде амгы үеде Алтай крайда 100 мун ажыг, Саратов области 122,5 мун ажыг уругларны кижизидип турар. Крайның болгаш областың колхозтарында школа назыны четпәән уругларның албан черлерин тударының беш чыл планы күүсеттинген. Школа назыны четпәән уругларның хөй-хөй албан черлери мөзү-шынарга болгаш күш-ажылга кижизидериниң айтырыгларының талазыбиле, уруглар салтары биле школаның аразында салгалдыг чоруктун айтырыының талазыбиле әләән улуг ажылды чорудып турарлар. Ала-иелер-биле болгаш хөй-нинти-биле ажылдың дуржулгазы чыгдынган.

Оон-биле калы депутаттар Г. А. Петрова, Н. А. Федорова, Е. П. Никитин, Л. К. Калинина болгаш өске-даа санал бергеннер Алтай крайда болгаш Саратов области школа назыны четпәән уругларның албан черлериниң четкизин калбартырында, оларда кижизидилге ажылын болгаш уругларга медицина хандырылгазын чорударында улуг четпестер база бар деп демдегләәннер. Капитал тулугнун планнары күүсеттинмейн турар. Хөй-хөй районнарның болгаш хоорайларның күүсекчи комитеттери районнарның болгаш хоорайларның девискәәрлеринде турар бүдүрүлге черлериниң база организацияларның акша-хөрөнгизин школа назыны четпәән уругларның албан черлерин тударына калы ажыглаарының, ол акша-хөрөнгилерни каттыштырарының дугайында РСФСР-ниң хоойлуларының оларга тывыскан эргелерин долузу-биле ажыглавайн турар.

Комиссияларның хүләән алган доктаалында Алтай крайның болгаш Саратов область Советтериниң күүскомнарына айыттынган четпестерни чок кылырын болгаш школа назыны четпәән уругларның албан черлериниң ажылын улам ынай экижидер талазы-биле хемчегларни боттандырарын сүмеләән.

Хуралга СЭКП ТК-ның, Россия Федерациязының Дәәди Совединиң Президиумунуң, СССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының харылсалгалыг ажылдакчылары киришкеннер.

* * *

Ол-ла хүн комиссияларның ангы хуралдары база болган. Улус өөредилгезинин, әртемнин болгаш культураның талазы-биле комиссия РСФСР-ниң дәәди болгаш ортумак тускай әртем министринин бирги ораалакчызы А. Г. Лебедевтиң 1975—76 өөредилге чылдарында дәәди өөредилге черлеринге хүләәп алырының шылгалдаларының түннелдериниң болгаш бирги курстарга студентилер хүләәп алырының планының күүселдезиниң дугайында информациязын дыннаан. Кадык камгалал, социал хандырылга болгаш спорт талазы-биле комиссия РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттиң даргазы В. Д. Алехиннин РСФСР-ниң улустарының VI чайгы спартакиадазының эрттирилгениниң болгаш СССРЭ-ниң улустарының VI чайгы спартакиадазынга Россия Федерациязының шилиндек командаларының киржилгезинин түннелдериниң дугайында информациязын дыннаан. (СЭТА).

Делегей бо хүннерде

ПАРТИЯ СЪЕЗДИЛЕРИНГЕ УТКУШТУР

ВАРШАВА. Чурттун социал-экономиктиг хөгжүлдезин шапкынчыдары болгаш партияның VII съездизинге уткуштур ПКП ТК-ның Тезистери-биле холбаштыр бүдүрүлге коллективтериниң соруулгалары — бо болза, ол чуртта амгы үеде съезд мурнунуң партия конференцияларынга калбак санал-онаал солчуушкунунуң кол-ла түүлү бооп турар.

Ол конференцияларның онзалаңчак түүлү — ажыл-херекчи, боттуг байдалда эртип турары болур.

Варшавада транспорт дериг-херекселдери кылыр заводтуң партия конференциязының доктаалында ПКП ТК-ның Тезистери дәәрге, чуртту быжыг социал-экономиктиг хөгжүлдеже углап, баштаан ПКП-ның VI съездизиниң политиктиг шугумунуң уламчылалы-дыр — деп, чугаалап турар.

ПКП-ның партия конференциялары чүгле коммунистерниң әвес, харын-даа партия кежигүнү әвестерниң бүдүрүлгеге болгаш хөй-нинти ажылдарынга илепкейин күштелдирери чүгүла деп демдеглеп турар. Партконференцияларның соонда бооп турар нинти хуралдарга ажылчыннар коллективтери уткуштур саналдарны киирип, пландан ажыр продукция бүдүрериниң белик хүләәлгелерин ап турар.

* * *

ПРАГА. Келир чылдың апрельде ЧКП-ниң XV съездизин чыыр дугайында шиитпир Чехословакияга бүгү-нинтинин колуруушкунун болдурган. Аная холбаштыр бүдүрүлге коллективтериниң ап турар съезд мурнунуң хүләәлгелери болгаш әгеләәшкиннери социалистиг чарышты улам калбартын турар. Чаа социалистиг хүләәлгелер бүгү-нинтинин болгаш кижи бүрүзүнүн чогаадыкчы ажыл-ижинин түннели бооп көстүп турар.

Бо беш чыл планын чедишкиннинг күүселериниге ЧКП-ниң ам болур съездизинге алдар болдурган ол патриоттуг әгеләәшкиннерниң ужур-дузазы дыка улуг. Чижә, машина кылыр «Шодаа» каттыжышкынының хөй муң кижилиг коллективи съездиге алдар кылдыр беш чыл планын хүүсаазындан бир ай бурунгаар күүседирин шиитпирләән. Ол дәәрге, чүгле бо чылын чурт пландан ажыр 40 миллион крона-акшаның локомотивтерин, демир чонар станоктарны, янзы-бүрү дериг-херекселдерни алыры ол-дур. Ол каттыжышкынының ажылчыннары нинти беш чылда барык чартык миллиард крона-акшаның продукциязын пландан ажыр кылып үндүрер.

* * *

ГАВАНА. Кубаның Коммунистиг партиязының декабрь айда болур I съездизинге белеткелге холбаштыр Санта-Клара хоорайга (Лас-Вильяс можу) Компартиязының можу организациязының отчёт-соңгулдалыг конференциязы бооп эрткен. Конференцияның киржиичилери можунуң партия комитединиң отчёт илеткелин чугаалажып көргеш, түүлүг деп санаанар. Ында можунуң коммунистериниң идеологтуг болгаш политиктиг салдары улгатканын, чуртту ол районунуң чонунуң күш-ажылчы илепкейиниң белүүнин база оларның Коммунистиг партиязының ам болур съездизинге шалычы күш-ажылы-биле ужуражып турарын демдегләәр.

Конференцияны хаарының үеинде Кубаның Компартия ТК-ның Политбюро кежигүнү, республиканың президентизи О. Дортикос чүве чугаалаан. Ол Лас-Вильяс можунуң коммунистеринге болгаш бүгү чурттакчыларынга күш-ажылчы чедишкиннери дәәш байыр чедиргеш, Кубага чаа инитилелди тургузары дәәш демиселге күшпылалын харамнанмазынче кыйгырган. (СЭТА).

«АРТЫК КИЖИЛЕР»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Каттышкан Иштаттарның амыдыралга кирип турар аныяк ооллар болгаш кыстарын америк боттуг чорук шынгыызы-биле уткаан. Ханы кризисте турун турар чурттуң экономиказы боттарының күжүн ажыглаар арганы оларга берип шыдавайн, аныяктарны чайгаар-ла «артык кижилерниң» санынга киир санап турар.

Дайын сөөлүнде үеде АКШ-та ажыл чок чоруктуң деннели эн-не белик деннелдиг бооп турар үеде, аныяк американнарны ажыл-биле хандырарының айтырыы кончуг чидиг бооп турар. Ыракта долу әвес статистиктиг сан-түн өзугаар алырга, 20—24 хар иштинде американнарның аразында ажыл чок чорук 14,2 хуу болган, өскәәр чугаалаарга, 60 чылдарныында турганындан барык-ла 3 катап хөй. Ынчалза-даа ол «чортуказ-биле алган» статистика АКШ-ның национал биче-буурай улустарының аныяк телөөлекчилериниң аразында өзулуг берге байдалды көргүспейн турар. Хөй тускай эртемниглерниң бодалы-биле алырга, аныяк неграрлерниң аразында ажыл чоктарының саны 50—60 хуу чедип турар.

Францияның найысылалы

ПАРИЖ. Эйфелово суургадан Шайо Ордузунуң костүрү.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ КАЛБАРГАН

Чили демократтарга удур араатанзыг үүлгедиишкиннерниң соисавайн турарының, Луис Корваланны нүүлдеп, судтаар деп турарының дугайында дыңнадыглар бүгү делегейде киленгәәшкиннинг удурланылышкынны бөлүүрүп турар.

● **ПРАГА.** Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының делегей конференциязының ноябрь 13-тен 16-га чедир Афиныга бооп эртер деп турарынга Профэвиледдериниң Бүгү-делегей Федерациязы изиг байыр чедирип турар — деп, ПБФ-тиң ында парлаан медеглелинде айыткан. Ол конференцияны Тайбынга ынакшылыг күштериниң Бүгү-делегей конгрезиниң хөделиишкиннерин болгаш харылзаазын үргүлчүлүг талазы-биле Делегей Чөвүделиниң удуртукчу комитеди чыыдыгын турары биллингир.

Чили ажылчы чоннарын болгаш демократтарның фашистиг диктатурага удур демиселинге эп-сеткил каттыштырарын илередириниң ол улуг чыыжынга киржип, анаа деткимче кылырынче бүгү профэвилел организацияларын ПБФ кыйгырган.

● **ГАВАНА.** Кубаның Компартиязының Гаванада организациязының отчёт-соңгулдалыг конференциязының делегаттары Чилиниң Коммунистиг партиязының Чингине секретарь Луис Корваланны доп дораан хостаарын негәәннер.

● **ХЕЛЬСИНКИ.** «Финляндияның тайбын талалакчылар» организациязы фашизмге удур чили улустуң демиселинге эп-сеткил каттыштырарының шимчәәшкинин улам калбартырынче кыйгырыгны парлаан. Делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының дузазы-биле оң-он патриоттарны фашистиг өлүм лагерьларинче хостап ап келген болгай — деп ол меделгелде чугаалап турар. Ынчангаш Луис Корваланны болгаш өске-даа политиктиг хоруудаттырганнарны хостаары дәәш, хунтаны политика база экономика талазы-биле часкаанзыралыры дәәш демиселге үргүлчүлүг эргежок чугула.

Л. Корваланны болгаш Чилиниң өске-даа патриоттарны нүүлдеп судтаар дәәш шериг фашистиг хунтаның оралдажып турарын фин тайбын талалакчылары шиитпирлиг-биле буруу шаап турарлар. (СЭТА).

ДЕМИСЕЛЧЕ КЫЙГЫРЫГ

ЛОНДОН. (СЭТА). Чилиниң улустуң чангыс эвинин чазаанга кирип турган әләән каш партиязарның удуртукчу төлөөлекчилери анаа парлалга конференциязын чоруткан болгаш олар бүгү чуртларны Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырарынче, шериг хунтаны дүжүр октаарынга дузалаарынче кыйгырганнар. Олар Англияда турун турар болгаш хөй-нинтиниң, профэвиледдериниң төлөөлекчилери-биле ужуражып турарлар.

Чилиниң радикалдыг партиязының даргазы Ансельмо Суле амгы үеде чуртта байдалга хамаарыштыр эрге-чагырага Чилиниң шериг хунтазының турун келгениниң соонда, мун-мун чилижилер суд болгаш истелге чокка кара-бажыңнарда чыдып турар болгаш хилинчектәәшкиннерге база дорамчылаашкыннарга таваржып турар деп, онзалап демдегләән. Чили улус хунтага улур. Ынчалза-даа ол боду дүжүр бербес. Оны дүжүр октаарын бүгү улустун организастаттынган демиселиниң аргазы-биле чедип ап болур. Чилиге бүгү антифашистиг күштериниң эң калбак чангыс эвин тургузар херек, ону ам кылып турар деп, А. Суле чугаалаан.

Чилиний Коммунистиг партиязының Чингине секретарын судтаар деп хунтаның күзелин сагындырган, парлалга конференциязынга чүве чугаалаанар оон амы-дынынга шынгыы айыыл кыжаныр турар деп, онзалап демдегләәннер. Бүгү делегейниң демократтыг күштериниң удурланышкынының эп-не калбак шимчәәшкинин организастаары, өлүрүкчүлерни соксадырын болгаш Корваланны болгаш оон өөрүн хостап алырын чедип алыры эргежок чугула деп, Чилиниң КП ТК-ның политкомиссиязының кежигүнү Володя Тейтельбойм меделгәән.

Чили улустуң шаажылакчыларынга экономиктиг дузалам-чыны чедирип турар маожуларының туружун шиитпирлиг-биле шугумчүлүг.

Чилиде шаажылаашкыннар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корреспондентизи). Амгы үеде онон муң кижилерниң таваржып турары шаажылалга болгаш араатанзыг хилинчектәәшкиннерге мурнунда Чилиниң парламентизиниң депутады чораан Педро Арайя таварышкан. Оон салым-чолунун дугайын «Нью-Йорк таймс» солун бижээн.

Чилиниң христиан-демократтыг партиязының кежигүнү Педро Арайя шериг эргилдезинин түннелинде ийи чыл бурунгаар дүжүрткен улустуң чангыс эвинин чазаанын талалакчызы бооп кажан-даа чорбаан болза-даа, бо чыдың сентябрьның эгезинде ону Чилиниң шериг-агаар күштериниң «айыыл чок чоруунун күштери» тулуп хоруудаан. Ийи неделяның иштинде П. Арайяны электри тогу-биле, соокка доңгуруп, мага-болуп оттуг сигареттер-биле өрттедип, үзүктелчокка хилинчектен келген. Ынчалза-даа Педро Арайя аас-кежиктиг болган деп чугаалап болур: ону хүрээ-хиит боягаш чамдык салдарын хевээр арттырып алган христиан-демократтар камгалай берген. Оон түннелинде боду херек кырында шимчей албас болгаш хилинчектәәшкиннерден кошкап баксыраан П. Арайяны хосталгаже салып үнүрүпкен.

Ынчалза-даа бүгү кижилер «ындыг аас-кежиктиг» әвес. Чижә, хунтаның тулуп хорууданы 270 чилижилерниң төрелдери оларның салым-чолунун дугайында медээни чедип ап чалашканнар.

Ындыг чижектер амгы үеде Чилиде бооп турар шаажылалдарның болгаш ёзу-дурум чок чоруктарының чүгле хемзиг кезии болур.

А. ВОРОНИН.

А. Нетонуң кыйгырыы

ЛУАНДА. (СЭТА). Анголага хамаарышпас чорукту тыпсыр хүн чоошулаан тудум-на, делегей империализми чурттуң соңгу талазындан чепсектиг интервенцияны эгелеп, ынаар дыка хөй даштыкы хөлезнлекчилерни болгаш боо-чепсектерни чоруткан — деп, МПЛА-ның даргазы Агостиньо Нето радио дамчыштыр чугаалызына айыткан. Ол халдаашкынының соргулгазы — ангола улустуң тиилелге чедип алырын болдурбас, МПЛА-ны политиктиг демиселден чайладыры бооп турар.

МПЛА-ның даргазы португалия улусту, Африканың улустарын болгаш чазактарын, бүгү делегейниң хөй-нинтизин империалистиг халдаашкынга шаптыктаарынче кыйгырган.

Аткылажыышкын

ДАМАСК. (СЭТА). Голан бедиктериниң девискәәринге сирия болгаш израиль шериглериниң аразынга аткылажыышкын болган. Дөрт израиль солдат балыгланган.

Сириниң шериг командылал черинин төлөөлекчизи ол дугайын дыннаткаш, израиль таныыдылдар октябрь 14-те олла черге ийи хамаатыларны өлүргенин демдегләән.

АНЫЯК СОВХОЗТУҢ БАЗЫМНАРЫ

1973 чылдың чазынында Бай-Тайга районга чаа ажылагый — «Бай-Тал» совхоз тургустунган. Мурнунда «Тәәли» совхозтуң салбыры турган ол чаа совхозка баштайгы айларда ажылды организастаарынга бергелер тургулаан. Ажылчын күжү, машина-техника чедишпес, орук-харылзаа ындыг-ла эки әвес, өскәәртен келген тускай әртемниглерни хандырыптар бажын-балгат безин чок болуп турган.

Совхозтуң парткому, дирекциязы болгаш кодээ Совет чаа ажыл-агыйны бут кырынга тургузуп, хөгжүдер дәәш бир демниг ажылдап эгелөөн. Оларның ажылынга профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-нинти организациялары боттуг дузаны чедирип, деткимчени берген. Бир-ле дугаарында ажылчыннарның болгаш совхозтуң инженер-техниктиг ажылдакчыларының ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кичәәнгейни угландырган.

Тускай чарлыган керээ өзугаар № 741 КМК-ның Тәәлиде бот-орулга-чарылгалыг тудуг участогу совхоз төвүнге ийи аал чурттаар бажыннарны тулуп киринкен. СЭКП райкому болгаш райкүүском совхозтуң экономиказын дүргеп сайыралып быжыглаар соруулгаларга дүүштүр чаа ажыл-агыйга практиктиг дузаны чедирип, боттуг хемчеглерни ап чоруткан.

Оон бәәр ийи чыл чартык үе эрткен. Бо кыска хуусаа иштинде совхоз шалыпкын өөгжүп, бурунгаарлаан. Амгы үеде четчир санныг машина-техника-биле хандыртынгын. Бодээ ажыл-агый талазы-биле ортумак болгаш дәәди тускай әртемниг кадрлар совхозтуң ажыл-агыйын билдилиг башкарып турарлар. Совхозтуң парткому болгаш дирекциязы ажыл-агыйның планныг соруулдаларын күүседир дәәш ажылчыннар ортузунга организасаалыг ажылдарны экижидип, социалистиг чарышты шалбарткан. Совхозта ажылчын болгаш комсомол комитеттери, хераәженнер төвүлелиниң тодаргай планнарлыг ажылдап, чонунуң культурлуг чаагай ажылыралын көдүрүрүнге, салыылга-чурумну быжыглаарынга дамыр күш болуп турар.

Партия организациязының удуртулгазы-биле чоруттунуп келген демниг ажылдың түннелинде совхоз тургустунганындан эгелөөш-ле орулгалыг ажыл-агый болуп быжыгып турар.

Тоску беш чылдың доозукчу чылында совхозтуң ажылчыларын күжениишкиннинг ажылдап турар. Ол дугайын чамдык сан-чурагайлар-биле бичилткан болур. Күрүнеге дүк саларының планын 106,6 хуу, сүттү 148 хуу күүсеткен. Ниитинин малынга чем белеткәәрин 132,3 хуу кылдыр күүселип, тодаргайларга, 1072 тонна сигенни белеткәәр турган, 1420 тоннаны белеткәән. Мал чемин белеткәәри ам-даа үлемчылап турар. Бо ажылга Ооржак Натпитке удурткан механизастаттынган, Зоя Дамбыйга баштаткан комсомолчуаныяктар болгаш Кунгаа Даржы-Серенниң удуртканы хераәженнер звенолары соңчарыштын тиилекчилери болуп, күжениишкиннинг ажылдап келгеннер.

Дооступ турар чыл агаар-бойдус талазы-биле берге-даа болган болза, ниитинин малын чыллан хүр ажырып, эки ажылдаан малчыннар совхозта эвээш әвес. Адыг-оол Хертек, Эрелчин Иргит, Иргит Дамдын болгаш өскелер-даа 100 башка онаштыр 95-тен 102 чедир хураганны камгалап алган.

Совхозтуң тургустунганындан бәәр эрткен кыска үениң иштинде ажылчыннарның культурлуг чаагай амыдыралы экижээн. Бай-Тал суурга Назарова ГРЭС-тин белик вольтулуг шугумун киирген соонда, бажыннарда холодильниктер, хен чуур машиналар болгаш өске-даа электри-биле ажылдаар бажың херекселдери калбаа-биле ажыглаттынып турар апарган, 50 дугаар санныг автоматтыг телефон станциязы суур иштинде школа, эмнелге болгаш албан организация черлерин, чурттакчы бажыннарны чурттун бүгү-ле хоорай, суурлары-биле харылзаштырып турар. Совхоз төвүнде ийи аал чурттаар чәәрби ажыг бажыннар, 250 олуттуг Культура бажыны, 50 уруглар турар ясли-сад туттунуп, ажыглалда кирген болгаш интернат, коңторта, машина-трактор мастерскаязының тудуглары кылдынып турар. Тәәли биле Бай-Тал аразының чазаглыг оруунуң кезиин бо чылын кылып дооскан.

Совхозтуң ажыл-ишчилери ферма, бригада айлы-биле СЭКП Төп Комителиниң «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дәәш социалистиг чарыш дугайында» доктаалын танышкаш, боттарынга белиткен хүләәлгелерни алган улам күжениишкиннинг ажылдап турарлар. Үшкү кварталдың көргүзүглери-биле «Бай-Тал» совхоз чаржып турары «Тәәли» совхозту ажып үнген. Амгы үеде совхозта күскү дүжүт ажаап алыынкыны доозулган. Оон-биле чергелештир кыштаглаашкынга белеткел ажылларын чорудуп, кажаалар болгаш малчыннарның чурттаар бажыннарының септелгезин кылып турар.

— Совхозтуң экономиказының өөл үндезини мал ажылы чүве болганда, ол адырны улам сайыралыр, ылангыя уксаажыдылганы экижидер ажылдарны чорудуп турар бис. СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур мал кыштаглаашкының белик деннелге организастыг эрттирер дәәш быжыы-биле белеткенип, амгы үеде септелге болгаш мал чемин белеткәәр ажылларны катай чорудуп турар бис — деп, совхозтуң директору Совет Салчакович Байыс-оол чугаалап турар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Маркитаның аскының кежии

Закарпатьеде Хуст деп улуг әвес хоорай бар. Бир әвес бедик дагже, эрте-бурунгу шивәә бузундуларынче үне бәәр болза, ол хоорайны дегерезин эргий көрүп болур: дески кудумчулар, кызыл крышалар... көстүр. Хуст ында бүдүрүп турар шляпалар-биле кайгамчык болуп алдаржаан. Закарпатьеде бодун хундүлүүр эр кижи бүрүлү ону кедер. Ол черлерде улус шляпаларының ужур-дузазын эки билир. Ынчагаш олар шаг шаандан бәәр шляпаны онаа үнелеп келген. Шаанда анаа шляпа кетпәән кижини кижи деп санавас турган. Шляпа кетпәән эр кижини бүгү улус аажок сагыш човап каргаар: чүге дәәрге чүгле чоок төрелдери өлгенде үш хүн бөрт чок чоруп болур турган.

Кайгамчык шляпаларны кылып турар кижилерни Хуст хоорайда чурттап турар кижилер эки билир. Чижә, хоорай Совединиң депутады Маркита Энедиин дыка эки билир, ам ону номчукчуга таныштырайн.

Маркита шляпа кылыр фабрикага шагда-ла ажылдап эгелөөн. Ол анаа келирде чүүдаа кылып билбес турган. Ону ынчан мастер Юлия Рукавишынаның дузалакчызы — өөреникчи кылдыр хүләәп алган. Юлия бодунун бүгү-ле билир чүүдерин анаа айтыы бәәр дәәш дыка ораалашкан.

Маркита аажок угаангыр, күш-ажылчы өөреникчи болган. Удаааанда ону ажылчыннар хуралдарынга фабриканың эң эки кижилериниң бирээзин деп адай берген. Комсомолчулар Маркитаны боттарының удуртукчузу кылдыр сонгуп алган. Фабрикага бодунун хору, бодунун танцы ансамбли тургустунган, фабриканың клувунга болур концерттер дугайында чарлалдар көстүп келгилөөн, ол-ла бүгүнү Маркитага баштаткан комсомолчулар кылып турар дәәрзин бүгү улус билир апарган.

Аныяктарның удуртукчузу аажок шынгыы. Комсомолчулардан багай ажылдап турар кижилер Маркитаның караанга көзүлбәәнин ораалдажыр. Бир әвес кым-бир кижи өөренирин күзевес болза, ындыг оолдуалы кысты Маркита бүгү улус аразынга ыяттырып турган. Ол боду база ортумак школаны дооспайн, фабрикага ажылдап кирген, ынчалза-даа ол өөредилгезин кагбаан. Ажылчын аныяктар школазынга кежәәнин-не өөренип турган.

Ам Маркитаның фабрикада болдунун өөреникчилери бар апарган. Профессионал-техниктиг училище доозуп, мергежил чедип алган уруглар ам кәәп ажылдап турар, ынчалза-даа оларга дагдыныкчы, өннүк херек болуп турар, ынчангаш оларга Маркита дузалажы бәәр.

Чүгле өөтумак школа доосканын бир уругну чоокта чаа ажылга хүләәп алган.

— Мен силерниң чуруунарны көрген-дир мен. Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг ийик силер бе? Оон ынай Ленин орден база бар бе? Дыкала бедик шаналдар-дыр! Оларны силер шляпалар дәәш алганынар ол бе? — деп, ол Маркитадан айтырган.

Маркита хүлүмзүрәәш, мынча дәән:

— Шляпалар дәәш әвес, ажыл дәәш алган мен... Чоруулу че, сенээ фабриканы көргүзейн.

Чаа келген уругну белеткел пехтеринге чедире берген, ында шляпалар-даа, бөрттер-даа чок, ында чүгле тоолайлар кежи дыран, кургадыр, херин турар — бүгү ажылдарны машиналар дузазы-биле кылып турар.

— Шляпалар кылыры дәәрге мындыг индустрия болур дәәрзин бодавайн-даа чораан мен! — деп, ажылга чаа киргеи уруг пат магаданаан.

Кажан Маркита фабрикаға ажылдап кирип турар үеде, ындыг түүлдер турбаан. Бүгү чүвени хол-биле кылып турган. Фабриканың фашистер-биле кады дезе берген әәзи ынчан дериг-херекселдерни өөртүп алгаш барган, будуктарны үреп казыкан болган. Ынчан ажылчыннар будуктарны бажыннарындан эккен, чамдыктарын боттары кылып ап турган. Ам фабрика улустун болдунуу апарган.

Өг-бүледе харылзаалар база өскерилген. Күлүзи Иван ажы-төлүнүн дугайында, бажынында ажылының дугайында кадайы-биле денге сагыш салып турар апарганын Маркитаның авазы аажок магаданаан. Бүгү-ле түүлдерге дузалажып турары дәәш Маркита Иванга өөрүп четтиргенин илереткен. Маркитаның фабрикада-даа, бажынында-даа кылыр ажылы эмгежок. Закарпатьеннин чурттакчылары ону ССРЭ-ниң Дәәди Совединиң депутадынга сонгаан. Ол белен әвес депутат хүләәлгелерни дөрт чыл дургузунда аксеткилдиг күүсеткен.

Оон бажынынга әләән үр үеде келбейн базары хаая әвес. Ынчалза-даа бажынынга бүгү чүве четче бүрүн турар, оон әәп чаныр келирин Иван, Володя болгаш Оля — үжәәлә четтикпейн манап турар дәәрлин ол билир...

Мен ол өг-бүлеге барып чораан мен. Ол бажынга кире бәәрге, арыг-силиин, таарымчалыын чүү дәәр, Маркитаның угаанныг, хөглүг уруг-дарыыбиле хөөрешкеш, кайгамчык эки, аас-кежиктиг өг-буле-дир дәәрзинге ылап бүзүрәән мен. Маркита чүгле: «Бир әвес уругларың кадык болгаш ажылын эки болур болза, ол дәәрге — аас-кежик ол-дур» деп хүлүмзүрүп өлүрүп.

Т. АЛЕКСАНДРОВА. (ПМА).

КӨДЭЭ ШКОЛА, ООҢ ЧУГУЛА АЙТЫГЫГЛАРЫ

Школага чаа кирген өреникчи он чылдың дургузунда 10 муң ажыг кичээлдерни дамчыштыр ортумак эртемниг хамааты чедир өзер, дадыгар, кижизитинер болгай. Ол хөй санныг кичээлдерни бүгү негелде өзугаар ажыктыг, быжыг билиг бээр болгаш кижизидикчи утказыг кылдыр эрттиреринге хөй-ле плакаттар, таблицалар, приборлар, чуруктар, кинофильмнер, янзы-бүрү дериг-херекселдер негеттипер. Мөнгүн-Тайга районда болгаш Мугур-Аксы ортумак школазында кичээлдерни чорударынга херектиг түүлдериҢ үш хуваарга бир хире хуузу бар болуп турар. Кичээлдерни чогумчалыг эрттиринге башкының ролювуҢ дугайын чугаалавайн, чүгле көргүзүг материалдарының дугайында чугаалаар бодадым. Бо бүгү челимче чокта институттарже, өредилге черлериҢе киреринИҢ экзаменнерин дужаап турар үеде, ылаңгыя көдээ школа дооскан чамдык оолдар, кыстар физика, химияга приборлар танывас, практиктиг ажылдарны, дуржулгаларны кылып билбейн баары удаадараа таваржып турар. Төп районнарда, Кызылда школалар кабинет системазынче массалыы-биле шилчип турар.

Школаларының директорлары, эртем башкылары-биле сүмележип тургаш, чыл санында чагылга дептерлерни доллургаш, райкүүскомнуҢ улус өредилге киллдистериҢе бүзүреттиргеш, көргүзүг пособиелериҢ магазинниче чорудуптар, а магазин элээн болганда кевин-херек чок түүлдерни хааржакташ, чоруткан болур. Херек түүлдерин чылдың-на чедир албайн турарга, школа болза көргүзүптер, ажыглаптар херексел чок байдалче шилчип турар ужуру бо. Башкылар кылыпкы дег чүвелерни чуруп-даа, бижип-даа турарлар. А чамдыкта картон саазыннар безин тывылбайн баар таварылгалар кайы хөй болгулаар-дыр. Бо айтырыг — дериг-херексел дугайында айтырыг — эң кол, дарый шиитпирлээр айтырыгларныҢ бирээзи деп бодаар мен.

Амгы үе. Эртем-техниканың девишилгези. Механизация, автоматика келир үениҢ аныяк салгалындан хөйүҢ негеп турары биллдингир. Бо айтырыгларны өреним көргеш, сөөлгү чылдарда көдээ школаны сайзыранчайжыдар дугайында доктаалдарны, шиитпирлерни үндүрүп, ону көдээ ажыл-агыйның машиналары-биле хандырып, бүдүрүлге бригадаларын тургузарын, келир үеде боттарының кадрларын белеткеп алырын колхоз, совхоз удуртукчуларындан негээн. Мөнгүн-Тайга районнуҢ школаларында бо айтырыг кошкак шиитпирлетиниҢ турар. Бүдүрүлге программазы организастаттынмаан. Бо чылдың августа башкыларның чөвүлел хуралынга улус өредилге киллдизиниҢ эргелекчизиниҢ илеткелиҢе бүдүрүлге өредилгезиниҢ дугайында чаңгыс сөс-даа кирбээн. Ортумак школаны доосканнар аттестаттан аңгыда, мергежил дугайында херечилелдер албайн турар. Мергежил чок кижи чүүү канчаарыл? Кайы-бир мергежилге өреникчилер кирип алыр дээрге хөй адырлыг бүдүрүлге чери чок. Доозукчуларны ажылга хаара тудар чорук тоҢ чугула. А бир эвес олар аттестат-биле кады тракторист, чолады, ховужу деп мергежилди чедип алган болза, амыдыралга белеткеттинген болур болгай.

Амгы үеде радио, телевидение — хөй-хөй медээлерни тарадып турар. Идеология ажылының күүлүг чепсектери ол. Сөөлгү чылларда телевидение, радио, кино дамчыштыр бүгү эвилелдиҢ дамчыдылгалары чорун турар. Өредилге программаларынга дүүштүр эртемнер аайы-биле тус-тус классларга дамчыдылгалар үргүлүү болур. БистиҢ школаның өреникчилери ону дыңнап, билип алыр аргазы чок. Чылдагаазы: электростанция доктаамал ажылдавас, радио хүн бүрү ыыттавас, дыңналбас. Өреникчилер ол дамчыдылгаларны дыңнап, бижип, демдеглеп ап турар болза, дыка-ла эки ийик.

Тываның школаларын республиканың Кызылда фильмотеказы хандырып турар. Ол фильмотека ыракка районнарны улдуңнар аайы-биле хандырар хамаан чок, чартык чылда безин киноларны чорудуп бербейн баар-дыр.

Радио дамчыдылгазын, өредилге киноларын өөптүг ажыглап, кичээлдер системазынче киирер болза, өреникчилериҢ билин ханы боорун амыдырал бадыткан турар.

Мен бо түүлүге бүдүрүлге өредилгезиниҢ, бүдүрүлге бригадазының, школаның дериг-херекселиниҢ болгаш аныяк өскеннерни ажылче хаара тудуп, оларга тускай мергежил тыпсырының дугайында доктаадым. Бо талазы-биле республика школаларының чамдык башкылары үнүн кадар боор деп бүзүредим.

Саая МАЙНАК.
Мугур-Аксы ортумак школаның башкызы.

ЛЕКЦИЯ

Марксизм-ленинизмниҢ кежээки университединиҢ дыңнакчылары чурттуҢ янзы-бүрү хоорайларындан аалдап келген лекторларның номчаан лекцияларын улуг сонуургал-биле дыңнап турар. Олар бо удада СЭКП обкомунуҢ Политчырыдыышкын бажыңының бичии залык долдур олурупканнар. ССРЭ-ниҢ өске чурттар-биле даштыкы экономиктиг харылзааларының дугайында аңаа лекция болган. Ону «Билиг» шиитилелиниҢ шугуну-биле келген ССРЭ-ниҢ күрплан институдунуҢ улуг эртем ажылдакчызы, экономика эртемнериниҢ кандидады С. А. Дебабов номчаан.

Москвадан келген лектор баштай Ак-Довурак хоорайның чурттакчыларынга ол-ла лекцияны номчуп берген. С. А. Дебабов ам бо хүннерде Кызылдың үлетпүр, бүдүрүлге, албан организация черлеринде лекция номдуурун үргүлчүлеп турар.

Д. САЛЧАК.

• • •

СЕМИНАР ХУРАЛ

Эрзин районнуҢ культура ажылдакчыларының семинар-хуралы районнуҢ Культура бажыңына болуп эрткен. Аңаа доозукчу чылдың тос айларында көдээ клубларның чорудуп келген ажылының болгаш СЭКП-ниҢ XXV съездизин төлептиг уткуурунга белеткеним турарының дугайында көдээ культура бажыңнарының директорларының информацияларын дыңнаан. Хуралга илгеттинген четпестерни чайладыр, моон соңгаар ап чорудар хемчеглерни хүлээп алган. Культура ажылдакчыларының семинарын база эрттирген. Аңаа районнуҢ культура киллдизиниҢ эргелекчизи Д. Чыргал-оолдуҢ «Клуб чөвүлели, ажыл планы, клубтуҢ саң-хөөрү», методист А. Яндааның «Темалыг кежээлерни эрттирип турарының практиказы» болгаш өске-даа темаларга лекцияларны дыңнааннар. Көдээ культура бажыңнарының директорларының дуржулга солчулгазы база болган. Дыңнакчылар моон соңгаар мындыг семинарларны ай санында эрттирип турарын дугурушканнар.

Б. ЧЫПСЫНАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—**«Ольга Сергеевна».** Хөй сериялыг өңнүг телетоожулалдың баштайгы көргүзүлгези. 7-ги эгези.
10.20—УЕФА-ның футбол кубогу дээш маргылдаа. **«Спартак»** (Москва) — **«Кельн»** (ГФР). В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан өңнүг дамчыдылга.
11.50—Киножурнал.
12.00—Кубок эзлериниҢ кубогу дээш футбол маргылдаазы. **«Арарат»** (Ереван) — **«Вест хем юнайтед»** (Англия). 2-ги үеэзи. Ереванда дамчыдылга.
12.45—**«Шыдыраа школазы».** Разрядтыглар клазы. Эндшпиль. Дамчыдылганы делегей гроссмейстера Ю. Авербах эрттирер.
13.15—Классиктиг музыка концерти.
13.45—**«МиллионнарныҢ ленинчи университеди». «СЭКП — массаларныҢ организакчызы болгаш кижизидикчизи».** Белоруссияның партия организацияларының идеология кадрларын шилгир болгаш кижизидер ажылының дуржулгазы. Дамчыдылгага СЭКП ТК-ның кежигүүнүҢ Белоруссияның Компартиязының Минск обкомунуҢ бирги секретары Е. И. Поляков киржир.
14.15—**«Документалдыг экран».**
15.30—**«Ольга Сергеевна».** Хөй сериялыг өңнүг телетоожулалдың баштайгы көргүзүлгези. 7-ги эгези.
16.35—Кубок эзлериниҢ кубогу дээш футбол маргылдаазы **«Арарат»** (Ереван) — **«Вест хем юнайтед»** (Англия). 2-ги үеэзи. Ереванда дамчыдылга.
17.20— — **«Спортлото»** тиражы. Өңнүг.
17.30—**«Үе».** Информастыг программа.

ҚЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.10—УЕФА-ның футбол кубогу дээш маргылдаа. **«Спартак»** (Москва) — **«Кельн»** (ГФР). В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан өңнүг дамчыдылга.
19.40—**«Ольга Сергеевна».** Хөй сериялыг өңнүг телетоожулалдың баштайгы көргүзүлгези. 7-ги эгези.
20.50—**«МиллионнарныҢ ленинчи университеди». «СЭКП — массаларныҢ организакчызы болгаш кижизидикчизи».**

ҚЫЗЫЛДАН

21.20—Эрзин районнуҢ боттывычыгыр уран түүл киржикчилериниҢ концерти.
22.05—**«Буджактың тараазы».** Документалдыг фильм.
22.15—Телемедээлер.
22.30—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

22.35—**«Эртемденге сос».**
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Спорт

МАРГЫЛДАА ЭГЕЛЭЭР

Найысылаа Кызылдың бирги чери дээш чыл бүрү чаңчыл өзугаар эртип турар шыдыраа маргылдаазы бо чылын арай орайтап эгелээр. Ооң чылдагааны ойнаар чер чок болуп турганында. Хоорайның шыдыраа клуву элээн үр үениҢ иштинде септелтеже киргениндеи баш удур көрдүнген үезинде маргылдаа организастаттынмаан.

Кызыл хоорайның күш—культура болгаш спорт комитеди Көдээ ажыл-агый министерствозунуҢ клувунга ойнаар кылдыр дугуржуп аарга, шыдыраа хөлү, шактар чедиштес болган. Ынчалза-даа хоорайның күш-культура бажыңында шыдыраа клуву бо неделяда бодунуҢ эжиин шыдыраага ынактарга ажыдар. Септелге доозулган.

Найысыладың бирги чери дээш маргылдаа субботада, 14 шакта, ажыдыышкын, дугаар тыртыышкыны болган соон дарый эгелээр. Аңаа колдуунда бирги, ийиги разрядтарның шыдыраачылары киржир. Оларның аразында бирги разрядчылар — пионерлер бажыңының башкызы Николай Онуфриев, «Тыва көдээ туду» автобаазазының кол инженери Юрий Белов, ийиги-разрядчылар кинофикация эргелелиниҢ инженери Сырдар Наксыл, ИХМ-де истекчи-байысаакчы Даш-оол Ондар, тудуг кезектери комбинатта киллис эргелекчизи Мөңгештей Куулар болгаш өскелер-даа бар.

Маргылдааны шыдыраа талазы-биле бирги категорияның судьязы О. Иргит баштаан болук судьялал эрттирер.

С. ДАНЗЫ.

—●—

АНЫЯК ШЫДЫРААЧЫЛАР

Кызылда уругларның спорт школазының шыдыраа клувунда хоорайның элээди оолдарының аразынга бирги чер дээш маргылдаа эрткен неделяда эгелээн. Ук маргылдаада 12 аныяк шыдыраачылар киржип турар.

Дарт салыг соонда турнир таблицазын автоорук техникумунуҢ сургуулу В. Колбасин баштай берген. Ол дартку салыгда политехниктиг институтуҢ студентизи В. Сарыгларны уткан. Көдээ ажылагый техникумунуҢ сургуулу Е. Сат үш кижини улаштыр утнаш, ийиги черде чоруп турар.

Маргылдааның бешки, алдыгы салыы среда, пятницада уругларның спорт школазының шыдыраа клувунга болур.

Н. ШИШИГИН.

СПОРТ МАСТЕРИ

Ленинчи комсомолдуҢ төрүттүнген хүнүнге турасхаатkан республиканың күскү кросс маргылдаазынга Бай-Хаактан келген Николай Филягин чедиишкиниг киржип, 3000 метрге бирги черни бүзүреллин-биле чаалап алган. Ооң ханы ам 39. Үш километрни ол 8 минута 57 секундада чиик эткен. Бо хемчээлге болган спортчу демиселге 1959 чылда төрүттүнген Юрий Грешилов тиилекчини эртер дээш бүгү бар күжүн үндүрзе-даа аңаа 5 ажыг секунданы ойнадыпкан. Маңаа спортчуның улуг дуржулгазы база улуг рольду ойнаазы чугаажок.

Чиик атлетикага ССРЭ-ниҢ спорт мастери деп хүндүлүг атты Николай Филягин 1965 чылда Ленинград хоорайга спорттуҢ ийи хевириҢе Совет ЭвилелиниҢ бирги чери дээш болган улуг маргылдаага чедип алган. Ынчан ол Азербайджан ССР-ниҢ шилиндек командазының составынга киржип, 1000 метр хемчээлдиг чериҢ чарыжынга үшкү, 3 километриҢ чарыжынга — ийиги черни алган. А ССРЭ-ниҢ спорт мастери деп бедик атты ол улуг маргылдааның хемчээл бүрүүнге 1-ден 4-кү черни ээлээн спортчуларга тыпсып турган.

Николай Филягин ССРЭ-ниҢ улустарының ушкү чайгы Спартакиадазынга 800 метриҢ чарыжынга киришкеш, бешки черни алган. Алдарлыг Знаменский алышкыларының шаңналы дээш чурттар аразының улуг маргылдаазынга Николай Филягин чаңгыс эвес удаа киржип чораан.

Амгы үеде ол Бай-Хаакта уругларның спорт школазында тренерлеп, дыка хөй оолдар, кыстарга спорттуҢ эге билиглерин берип турар. Ооң өреникчилери эткен субботада болган республиканың күскү кросс маргылдаазынга шупту шаңналдыг черлерни алган, а оларның командазы — шилчиир кубокту база чаалап алган.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: чиик атлетикага ССРЭ-ниҢ спорт мастери Н. Филягин.

МОЛДАВ ССР. Единец Культура бажыңының улустуҢ хөгжүмүнүҢ «Чокырлия» ансамблиниҢ киржикчилери өдээ ажыл-ишчилериҢ күзенчиг аалчылары. Бот-тывынгыр артистер боттарының районунуҢ тараажыларынга, механизаторларынга, ногаажыларынга, садчыларынга, малчыннарынга концертин бо-ла бараалгадып чеде бээр. «Чокырлия» ансамбль бо чылын Чехословакияга, ГДР-ге болгаш Польшага база четкен.

ЧУРУКТА: «Чокырлия» ансамбльдиҢ бот-тывынгыр артистери.

Б. КАПКИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СОНУУРГАКТАРГА

Саттынган белек

Костроманың күрүне архивинден ол черниҢ чурт шинчилекчизи А. А. Григоров кончуг солун документ тыпкан, ол дээрге А. И. ГерценниҢ Кострома губерниязындан улуг эвес имение садып алганының төөгүзүнге холбашкан документ болган. «Эрткен үүлдер болгаш бодалдар» деп допчу намдарын бижээн чогаалынга Герцен ачам «меңээ Кострома губерниязындан улуг эвес имение берген» деп бижип турар болгай. Ол дээрге үүгле берген эвес — белекке берген дээни ол чүведир. 1841 чылдың май 13-те имение сатканының дугайында бижикти чурт шинчилекчизи тыпканы ол болган, ында бо имениени «халашкан капитан болгаш аттыг шериг Иван Алексеевич Яковлев чөвүлекчи Александр Иванович Герценге саткан» деп бижээн. ГерценниҢ сестери-биле тывылган документини канчап дүүштүрерил? СпециалистиҢ бодап турары-биле арыгга, ол «дүүшпес чорукту» белени-биле тайылбырлап болур.

А. И. Герцен болза шаандакы бояр уктуг бай помещик — А. И. ЯковлевтиҢ сурас оглу турган. Ачазы оглунга кончуг ынак чораан, Россия империязының хоойлуларын өзугаар адазы өлүп калганда, ооң сурас оглу адазының өнчүзүн алыр эргези чок турган. Ынчангаш Яковлев имениелериниҢ бирээзин бээр-дир деп баш удур шиитпирлеп алган. Ынчалза-даа ол белекти хоойлу өзугаар болдурар дээш саткан дугайында бижикти бижиткеш, ол дугайында күрүненИҢ бүгү үндүрүглерин төлеп каан. Хенертен өлүп калзымза, ол документ ГерценниҢ өнчү алыр эргезин ынаныштыг камгалаар боор деп, Иван Алексеевич ынчаар бодаан.

Ынчалза-даа Яковлев часкан. 11 чыл эртkенде, сенат I Николай хаанның айтыышкынын өзугаар бүгү кандыгдаа хоойлуларга хамаарышпас тускай «донтаал» үндүрген: «Чазактың кыйгыртканын өзугаар даштыкыдан дедир эзп келбээн буруулуг ГерценниҢ Костромада имениезин хавырып алыр». Хаан чазактың кара туразында чоруун херечилеп турар ол документ база Костроманың архивинде бар.

В. ПАШИН,
(СЭТА-ның корр).

КОСТРОМА.

Лицейде—база катап лекциялар

Лицейде Пушкин үезиниҢ дугайында, ол үениҢ болуушкуннарының болгаш кижилериниҢ дугайында чугаалар база катап эгелээн. Ында шаандакы чаңчыл катап тургустунган — лекторий ажыттынган, ында А. С. ПушкинниҢ Бүгү-эвилел музейиниҢ эртем ажылдакчылары чүве чугаалап турар. Баштайгы болук лекцияларны декабристерниҢ тура халыышкынының 150 чыл болган оюнга турасхааткан.

ЛекторийниҢ дыңнакчыларының мурнунга 1825 чылдың декабрьның 14-те болган болуушкуннарның делгем панорамазы көстүп келир. Декабрист Вильгельм Кюхельбекер-биле баштайгы ужуражылга. «Чогаал, салым-чол талазы-биле төрээн акым» деп ындыг одуругларны Пушкин бодунуҢ лицейжи эжинге турасхааткан. Литературага сонуургалдыглар шулукчүнүҢ Царское село суурга эрттирген кайгамчыктыг чылдарының дугайын, ооң хөй чылдарда кара-бажыңга болгаш шөлүпгеге эрттирген амыдыралының берге үелериниҢ дугайын, КюхельбекерниҢ чогаадыкчы намдарындан арыннарны билип алганнар.

Михаил Лунинге, Бестужев алышкыларга турасхааткан ужуражылгалар, декабристериҢ ашактары-биле кады шөлүлгеге чораан кадайларының дугайында чугаалар, ПушкинниҢ хол-биле бижээн чогаалдарының арыннарын көөру ам болур. Шүлүкчү ол чогаалдарынга бодунуҢ дыка хөй өңнүктериниҢ — сенат шөлүнге болган тура халыышкынныҢ киржикчилериниҢ овур-хевирлерин көргүскен.

Чажыт ниитилелдиҢ кежигүннери-биле ПушкинниҢ сырый харылзаалыг турганын илередип турар янзы-бүрү документилерни, декабристериҢ эдилеп чораан үүлдерин музейде кадагалап турар. Оларның аразында кинчи илчирбезинден соп кылган дээрбек база бар. Ону шүлүкчүнүҢ лицейжи өңнүү, декабрист Иван Пущин эдилеп чораан.

В. ГАНШИН,
(СЭТА-ның корр).

ЛЕНИНГРАД.

КрасноярскиниҢ политехниктиг институдунуҢ Кызылда филиалы белеткел салбырынга өөренирин күзээннерни чалап тур

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуҢ, бүдүрүлге болгаш хамааты тудуунуҢ мергежилдерин өөренир факультетте киреринИҢ белеткээр.

Аңаа бүдүрүлгениҢ мурнакчылары, хөй-ниитиге үлегерлиг аныяк ажылчыннар, колхозчулар болгаш Совет Армияның хүрээлениҢ хөлашканнар хамаарышкан черлериниҢ сүмелээни бижиктерлиг, ортумак эртемни дооскан соонда бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Белеткел салбырынга киреррер билдириишкини-биле кады хамаарылгалыг черниҢ сүмелээн бижиин болгаш характеристиказын, ортумак эртем дооскан шыйзылгазының бодун, күш-ажыл дептериниҢ хоолгазын, 3х4 см. хемчээлдиг 6 фоточурукту, № 286 майык өзугаар долдурган эмчи шыйзылгазын, чурттап турар чериниҢ өг-бүлезиниҢ дугайында шыйзылганы боду дужаар.

КиреринИҢ экзамени турбас. Өредилге төнгенде салбырны дооскаанының болгаш институтка киреринИҢ экзаменнерин дужаар. Өөренир хуусаазы 8 ай. Өредилге ноябрь 15-те эгелээр. Документилерни октябрь 1-ден ноябрь 10-га чедир хүлээп алыр. Белеткел салбырының дыңнакчылары стипендия-биле, чурттаар чер-биле болгаш студент бүрүзүнге көрдүнген өске-даа хереглелдер-биле бүрүн хандыртынган турар.

Совет Армияның хүрээлениҢ ноябрь-декабрь айларда халашкаанар документилерни январь 15-ке чедир үеде киирип болур.

Билдириишкинни чорудар адреси: *Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, бажың № 4. КрасноярскиниҢ политехниктиг институдунуҢ Кызылда филиалының белеткел салбыры.*

Агаар

Бүгүн республикага бүргеп аязыр, чамдык черлерге биче хар чаар. Барын чүк утланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураазы даглыг районнарга 0—5 градус соор, өске арткаларынга 2—7 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барын чүк утланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураазы 3—5 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кино

ОКТЯБРЬ 23-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: **«Есения»** (2 сериялыг) 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Салтан хаан дугайында тоол»** 9.15, **«Кара бөрү»** 11.00, 15.15, 17.00, **«Кызыл калина кат»** 12.45, 18.45, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«ӨгбелериниҢ чажыды»** 15.00, 18.40, **«Эң ак сеткилдиг хүгбай кыс»** 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Капитан Корда»** 15.00, **«Бир-ле катап чаасхаан»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллдизиниҢ 31-75, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллдизиниҢ 37-13, культура киллдизиниҢ 23-54, көдээ ажылагый киллдизиниҢ 21-47, үлетпүр киллдизиниҢ 23-54, чагаа киллдизиниҢ 41-27, информация база совет тургузут киллдизиниҢ 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериялың 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тираж 158[illegible]7. ЧАГЫГ № 3392

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниҢ типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01402.

Тувинская правда

«Ферма санынга-ла мал чеминиҢ цеги дээш». Мурнуку үүл.

«Мадчыннар чарыжының түүнелі». СЭКП обкомунуҢ, Тыва АССР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ, облпрофчөвүлелдиҢ болгаш ВЛКСМ обкомунуҢ доклады.

«Күш-ажылчы тиилелгелер дугайында рапорт». ССРЭ-ниҢ үлетпүрүнүҢ 1975 чылдың тос айларында Күрүне плазының күүсеткен түүнелдериниҢ дугайы.

«СЭКП-ге хүлээп алырын сүмеледим...» СЭКП обкомунуҢ партия үчёдунуҢ болгаш статистика секторунуҢ эргелекчизи Г. Шитованың корреспонденциязы.

«Совет-моол найырал айы чоруп турар». Материалдар чыыдызы.

«Светофор» клуб». Автомотосонуургакчыларга булуҢ.

Чурт иштинден, даштыкыдан болгаш спортчу медээлер.

СЭКП обкомунуҢ пропаганда болгаш агитация киллдизиниҢ органы

«АГИТАТОРНУҢ БЛОКНОДУН»

парлалганың хөй-ниитижи тарадыкчыларын, «Союзпечать» черни дамчыштыр чагыдып ап болурун чарлап тур.

СЭКП ОБКОМУНУҢ ПАРЛАЛГА ЧЕРИ.